

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Krajské politické koalice po volbách v roce 2008
(komparativní studie)**

Autor práce:

Bc. Jiřina Marková

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

© 2010 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Krajské politické koalice po volbách v roce 2008 (komparativní studie)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 9. dubna 2010

Poděkování

Mé poděkování patří panu docentu PhDr. Jaroslavu Čmejkovi, CSc. za jeho trpělivost, vstřícnost, cenné rady a čas, který mi při psaní diplomové práce věnoval.

**Krajské politické koalice po volbách v roce 2008
(komparativní studie)**

**Regional political coalitions after 2008 elections
(comparative study)**

Souhrn

Od vzniku krajů v roce 2000 proběhly v České republice celkem troje volby do krajských zastupitelstev. Tato diplomová práce s názvem „Krajské politické koalice po volbách v roce 2008 (komparativní studie)“ se zabývá analýzou a porovnáním výsledků posledních z nich.

První část práce přibližuje vznik a vymezení krajů České republiky a podobu krajského volebního systému včetně teorie voleb druhého řádu a teorie koalic, z nichž tato práce vychází.

Další kapitoly se soustřeďují na politickou kampaň před krajskými volbami v roce 2008 a na výsledky těchto voleb v jednotlivých krajích, následuje kapitola, která charakterizuje průběh politických vyjednávání v krajích a koalice, které byly na základě těchto povolebních vyjednávání a výsledků voleb vytvořeny, poslední kapitola pak podrobněji a v širších souvislostech představuje proces utváření koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji.

Summary

Since the establishment of regions in 2000 were held in the Czech Republic a total of three elections to regional councils. This thesis entitled "Regional political coalitions after 2008 elections (comparative study)" is engaged in analysis and comparing the results of the last of them.

The first part of the paper outlines the creation and definition of regions of the Czech Republic and the form of the regional electoral system, including the theory of second order elections and coalition theory on which this work is based.

Other chapters focus on a political campaign before regional elections in 2008 and the results of these elections in the regions, followed by a chapter that describes the course of political negotiations in the region and coalitions, which were on these negotiations and the post-election results established, the last chapter presents more detail in the broader context the process of forming coalitions in Pardubice and Ústí nad Labem Region.

Klíčová slova

Kraj, krajské volby 2008, krajský volební systém, kraje České republiky, krajské politické koalice

Keywords

Region, regional elections 2008, regional electoral system, territories of the Czech Republic, regional political coalitions

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Cíl práce a metodika	7
3. Literární rešerše	8
3.1 Vznik krajů	8
3.2 Vymezení krajů.....	10
3.2.1 Občané kraje	11
3.2.2 Orgány kraje	11
3.3 Volební systém do zastupitelstev krajů ČR.....	13
3.3.1 Volební právo.....	14
3.3.2 Krajský volební systém	14
Volební obvod	15
Kandidátní listiny a struktura hlasu	16
Volební dělitel.....	17
Volební klauzule	18
3.3.3 Strany a stranický systém	18
3.3.4 Typologie politických stran	19
3.4 Teorie voleb druhého řádu	20
3.5 Teorie koalic	22
3.6 Shrnutí krajského volebního systému	24
4. Předvolební kampaň krajských voleb	25
4.1 Volební kampaň a volební účast	25
4.2 Volební kampaně vybraných politických stran	27
4.3 Předvolební průzkumy	30
5. Výsledky krajských voleb	31
5.1 Krajské volby v letech 2000 a 2004.....	31
5.2 Krajské volby v roce 2008.....	32
5.3.1 Středočeský kraj	34
5.3.2 Jihočeský kraj.....	35
5.3.3 Plzeňský kraj	36
5.3.4 Karlovarský kraj.....	37
5.3.5 Ústecký kraj	38
5.3.6 Liberecký kraj	39
5.3.7 Královéhradecký kraj	40
5.3.8 Pardubický kraj	41
5.3.9 Vysočina	42
5.3.10 Jihomoravský kraj	43

5.3.11 Olomoucký kraj.....	44
5.3.12 Zlínský kraj	45
5.3.13 Moravskoslezský kraj	46
5.4 Shrnutí výsledků krajských voleb 2008	47
6. Krajské politické koalice	49
6.1 Možné varianty krajských koalic	49
6.2 Politická vyjednávání v jednotlivých krajích	50
6.2.1 Středočeský kraj	51
6.2.2 Jihočeský kraj.....	52
6.2.3 Plzeňský kraj	53
6.2.4 Karlovarský kraj.....	54
6.2.5 Ústecký kraj	55
6.2.6 Liberecký kraj	55
6.2.7 Královéhradecký kraj	56
6.2.8 Pardubický kraj	57
6.2.9 Vysočina	57
6.2.10 Jihomoravský kraj	58
6.2.11 Olomoucký kraj.....	59
6.2.12 Zlínský kraj	60
6.2.13 Moravskoslezský kraj.....	61
6.3 Shrnutí podoby krajských koalic po volbách 2008.....	62
7. Srovnání politických koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji.....	63
7.1 Charakteristika krajů	63
7.1.1 Pardubický kraj	63
7.1.2 Ústecký kraj	64
7.2 Politická orientace voličů v krajích.....	65
7.2.1 Pardubický kraj	65
7.2.2 Ústecký kraj	66
7.3 Politická vyjednávání v krajích a výsledné koalice	67
7.3.1 Pardubický kraj	67
7.3.2 Ústecký kraj	69
7.3.3 Porovnání krajských koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji	71
8. Závěr	73
9. Literatura	76
Seznam tabulek.....	79
10. Přílohy	80

1. Úvod

Předložená diplomová práce se zabývá analýzou výsledků krajských voleb v České republice v roce 2008.

Dne 1. ledna 2000 nabyl v České republice účinnosti zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, kterým byla fakticky završena reforma veřejné správy. Kraje však svou činnost mohly zahájit až poté, kdy byla v historicky prvních krajských volbách zvolena jejich politická reprezentace – těmito volbami totiž nabyl účinnosti zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). Do té doby byla samospráva vykonávána jen na úrovni obcí a pouze s omezenými pravomocemi.

Před ustavením krajů mohli občané uplatňovat své právo na samosprávu prakticky pouze v rámci obce, se zavedením krajského zřízení se jejich možnosti spolurozhodovat o dění v regionech podstatně rozšířily, ač názory obyvatel na znovuzavedení krajské samosprávy zpočátku nebyly vždy pozitivní. Nyní lze říci, že se občané se svými kraji sžili, a přestože jejich existenci stále nepovažují za nezbytně nutnou, což dokládá poměrně nízká účast ve volbách do krajských zastupitelstev, oceňují na druhou stranu fakt, že se jim tímto způsobem dění v regionech významně přiblížilo.

Po téměř deseti letech existence krajů je možno říci, že tyto se poměrně rychle etablovaly, vytvořily důležitý mezistupeň mezi obcemi a státem a též se úspěšně zapojily do politického života, včetně vlivu na politiku na národní úrovni.

Volby do zastupitelstev krajů se v České republice uskutečnily již třikrát – poprvé v roce 2000, následně v roce 2004 a naposledy v roce 2008. Ve všech třech případech proběhly přibližně v polovině volebního období politické arény prvního řádu, tj. volebního období Poslanecké sněmovny ČR, což byl faktor, který jejich výsledky nejvýrazněji ovlivnil.

2. Cíl práce a metodika

Cílem předložené diplomové práce je objasnit postavení krajské úrovně politického procesu v politické vertikále, tj. ukázat specifika krajské politiky oproti politice na úrovni národní i lokální, přiblížit problematiku krajských voleb a vytváření krajských politických koalic, dále shrnout výsledky krajských voleb v roce 2008 v České republice, vysvětlit, jak se liší koalice na národní a krajské úrovni a také ukázat, jakým konkrétním způsobem se situace na národní politické scéně odráží ve výsledcích krajských voleb.

Jako teoretické východisko je v práci použita jednak teorie voleb druhého řádu, jednak teorie koalic. Z metodického hlediska je diplomová práce komparativní studií a je založena na datech ČSÚ.

Práce je rozčleněna celkem do osmi kapitol, těžiště práce představují kapitoly 4-7, ve čtvrté kapitole se autorka soustřeďuje na politickou kampaň před krajskými volbami v roce 2008, v páté kapitole se zabývá výsledky těchto voleb v jednotlivých krajích, šestá kapitola pak představuje průběh politických vyjednávání v krajích a koalice, které byly na základě těchto povolebních vyjednávání a výsledků voleb vytvořeny, a konečně sedmá kapitola sleduje podrobněji proces utváření koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji včetně socioekonomických a jiných charakteristik těchto krajů a některých dalších faktorů, které výslednou podobu krajských koalic ovlivnily, a taktéž sleduje v obou krajích vzájemné podobnosti a rozdílnosti a tyto následně aplikuje na volební výsledky.

Základními zdroji použitými při psaní této diplomové práce jsou Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) a Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, dále odborné publikace jak encyklopedického (Karel Žaloudek - Encyklopedie politiky), tak monografického charakteru (Jaroslav Čmejrek - Obce a regiony jako politický prostor; Oskar Krejčí - Nová kniha o volbách; Miroslav Novák - Systémy politických stran a další). Autorka také využívá článků ze sborníků (Pavel Šaradín (ed.) - Krajské volby v České republice; Ladislav Mrklas (ed.) - Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře), dat Českého statistického úřadu, novinových článků a dalších zdrojů.

3. Literární rešerše

3.1 Vznik krajů

Podoby administrativního členění státu se nejen ve světě, ale i v rámci EU značně liší – od autonomních územních částí ve Španělsku až po nepřiliš decentralizovaná portugalská distritos. Českou republiku se svou podobou krajského zřízení lze zařadit přibližně někam doprostřed. Tamtéž ji ale nelze zařadit, budeme-li uvažovat o velikosti těchto administrativních jednotek – Česká republika je, i na základě historického uspořádání, rozdělena do spíše velkých okresů a naopak relativně malých vyšších územně samosprávných celků – krajů.¹

V posledních letech se stále více hovoří o tom, že národní státy již nejsou dostatečně schopné řešit všechny problémy, které současná moderní (či postmoderní) doba přináší. Výstižně to vyjadřuje výrok Daniela Bella, že „Národní státy se stávají příliš malými pro řešení velkých problémů a příliš velkými pro řešení problémů malých.“² To se v praxi projevuje na jedné straně centralizací (např. přenesení rozhodování v některých otázkách z národních států na EU) a na straně druhé decentralizací, kdy své pravomoci centrální vlády delegují na regiony (u nás na kraje a obce). Vznik krajů v roce 2000 byl tak vedle dalších faktorů³ přirozeným vyústěním tohoto procesu.

„Kořeny systému místní a šířeji územní samosprávy je možná v českých zemích najít již v roce 1848,“⁴ avšak základy současné podoby krajů lze nalézt spíše až v době po druhé světové válce, kdy bylo reformou v roce 1949 vytvořeno 187 okresů a 13 krajů. Toto uspořádání však vydrželo pouze do roku 1960, kdy byly územně-správní reformou upraveny (zvětšeny) jak okresy (nově 75), tak kraje (nově 7).⁵

¹ Srv. PITROVÁ, M. Kraje v evropském srovnání. In Mrklas, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. Praha: CEVRO 2000. ISBN 80-238-6750-4, s. 24.

² ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Alfa nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-00-4, s. 22.

³ Bylo třeba uzákonit takové územní jednotky, které by se staly základem regionů NUTS II, bez jejichž existence by nebylo možné zapojení ČR do struktur EU. Dále bylo vytvoření krajů nezbytné pro uplatnění principu subsidiarity a také řešením mnohdy nevyhovujícího územněsprávního uspořádání.

⁴ GERLOCH, A. - HŘEBEJK, J. - ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky: Základy českého ústavního práva*. Praha: PROSPEKTRUM, 1994. ISBN 80-85431-85-8, s. 140.

⁵ Srv. ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. cit.vyd., s. 31.

Nutno podotknout, že ani jedno z výše uvedených zřízení nevedlo v nedemokratickém režimu k tomu, k čemu je v první řadě určeno, totiž „k uplatnění samosprávy a demokratické decentralizace správy, ale naopak pod heslem jednotné státní moci a lidové správy vedlo k odstranění územní samosprávy a k plnému podřízení místní správy ústředním orgánům státní správy.“⁶ Takto systém „fungoval“ až do roku 1989.

Na počátku 90. let byla zákonem č. 294/1990 Sb. ústavně zakotvena místní samospráva na úrovni obcí, avšak na územním uspořádání samosprávy na vyšším stupni se v té době zákonodárci ještě nedokázali shodnout, ač jeho zřízení považovali za potřebné.⁷ Debata o konečné podobě vyšších územních samosprávných celků probíhala téměř celá 90. léta – až zákon č. 347/1997 Sb. rozhodl o vytvoření čtrnácti vyšších územních samosprávných celků = krajů.

Příčinou několikaletého sporu o podobě VÚSC byl zejména jejich počet, který se v různých návrzích pohyboval mezi 8 až 27. Kompromisním vítězným řešením se nakonec stal návrh na zřízení 14 krajů.⁸ Avšak ani tato kompromisní podoba VÚSC není některými odborníky považována za optimální, kritizována byla zejména velikost krajů (považovány za příliš malé), dále značné rozdíly mezi jednotlivými kraji (např. velikostní⁹) a v některých případech dokonce nerespektování historických hranic Čech a Moravy.¹⁰

Výše zmíněný zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2000, obsahuje výčet nově vzniklých krajů a jejich vymezení územím okresů, ale již se nezabývá např. podobou organizace, orgánů či působnosti krajů. Tyto jsou obsahem zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), který je považován za nejdůležitější zákon, jímž se konkretizují ústavní normy o vyšších územních samosprávných celcích a výše uvedený zákon. „Zákon o krajích upravuje souborně organizaci krajských orgánů, kompetence kraje,

⁶ SVOBODA, K. *Zákony o územní samosprávě*. Praha: Eurounion, 2003. ISBN 80-7317-017-5, s. 255.

⁷ Srv. tamt., s. 255-256.

⁸ Srv. tamt., s. 258.

⁹ Například Karlovarský kraj má menší rozlohu než některé okresy v jiných krajích, nebo má méně obyvatel než okres Brno-město.

¹⁰ Srv. ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. cit.vyd., s. 31.

orgány kraje, dělbu působnosti mezi nimi a způsob jejich jednání, státní dozor nad výkonem samostatné i přenesené působnosti krajů i vztahy ministerstev ke krajům.“¹¹

V průběhu času se s názorem nezbytnosti zavedení VÚSC ztotožnili i občané - jak vyplývá z průzkumu¹² provedeného agenturami SC&C a STEM ze září – října 2000, většina občanů (60 %) se zavedením krajského zřízení souhlasí a jen 15 % jich bylo ostře proti.

3.2 Vymezení krajů

Základním bodem při snaze jasně vymezit kraj je určení jeho charakteristických prvků – těmi jsou území, obyvatelstvo, soustava orgánů, jimiž jedná a uskutečňuje svou vůli, dále právní subjektivita a v neposlední řadě vlastní hospodaření.¹³

Zákon o krajích svou strukturou do jisté míry kopíruje zákon č. 128/2000 o obcích (obecní zřízení), přesto se od něj v některých oblastech (např. vymezení samostatné a přenesené působnosti) výrazně liší. Tento zákon se nevztahuje na hlavní město Prahu – to se řídí zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze. Zákon o krajích zásadně nabyl účinnosti dnem voleb zastupitelstev v krajích, tj. 12. listopadem 2000.¹⁴

V první řadě tento zákon vymezuje kraj v § 1 jako územní společenství občanů, jemuž náleží právo na samosprávu (tj. samostatná působnost), a to v rozsahu stanoveném zákonem a v souladu s potřebami kraje. Dále stanoví, že kraj je veřejnoprávní korporací a jako takový vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících. Cílem kraje je pečovat o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a také chránit při plnění svých úkolů veřejný zájem vyjádřený v zákonech a jiných právních předpisech. Kraj má vlastní majetek a hospodaří s ním samostatně za podmínek stanovených zákonem.

¹¹ SVOBODA, K. *Zákony o územní samosprávě*. cit.vyd., s. 259.

¹² Srv. SPOUSTA, J. Volební kampaň a její účinek. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. Praha: CEVRO, 2001. ISBN 80-238-6750-4, s. 59.

¹³ Srv. KOUDELKA, Z. *Průvodce územní samosprávou po 1.1.2003*. Praha: Linde 2003. ISBN 80-7201-403-X, s. 77.

¹⁴ „Se zřetelem k potřebě zabezpečit vytvoření krajských úřadů, připravit zahájení činnosti orgánů kraje již před jejich zvolením, ustanovení o organizačních a personálních opatřeních nabylo účinnosti již dnem vyhlášení zákona o krajích, tj. dnem 15. května 2000. Některá ustanovení zákona o krajích, týkající se vydávání právních předpisů kraje a výkonů přenesené působnosti krajem, nabyly účinnosti dnem 1. ledna 2001.“ - SVOBODA, K. *Zákony o územní samosprávě*. cit.vyd., s. 309.

Vedle samostatné působnosti zákon o krajích ukládá krajům vykonávat na svém území také státní správu ve věcech, jež stanoví zákon (tj. přenesenou působnost).

3.2.1 Občané kraje

Vzhledem k tomu, že kraje jsou samosprávnými jednotkami a tudíž je třeba v souladu s demokratickými principy do jejich čela volit zástupce lidu, bylo nezbytné jasně určit, kdo může tyto zástupce volit (a též jím být zvolen). Zákon o krajích přiznává tato a některá další práva plnoletým občanům kraje, přičemž občanem kraje je fyzická osoba, která je státním občanem České republiky a je přihlášena k trvalému pobytu v některé obci nebo na území vojenského újezdu v územním obvodu kraje. Občan kraje, který dosáhl věku 18 let, má právo volit a být volen do zastupitelstva za podmínek stanovených zvláštním zákonem, a dále má právo například zúčastňovat se jednání zastupitelstva, nahlížet do rozpočtu kraje nebo hlasovat v krajském referendu za podmínek stanovených zvláštním zákonem.¹⁵ Kromě práva volit a být volen má stejná práva jako občan kraje i fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let a vlastní na území kraje nemovitost.

3.2.2 Orgány kraje

V § 2 zákona o krajích se uvádí, že kraj je spravován, v rozsahu stanoveném zákonem, zastupitelstvem kraje a že jeho dalšími orgány jsou rada kraje, hejtman kraje a krajský úřad.

Zastupitelstvo kraje se skládá z členů zastupitelstva, počet členů zastupitelstva zákon stanoví následovně: v krajích do 600 000 obyvatel se volí 45 členů zastupitelstva, v krajích nad 600 000 do 900 000 obyvatel je voleno 55 zastupitelů a v krajích nad 900 000 obyvatel je zastupitelstvo složeno z 65 členů. Mandát člena zastupitelstva kraje vzniká zvolením.¹⁶ Členové zastupitelstva jsou za výkon své funkce odměňováni dle tohoto zákona.

¹⁵ Stejná práva náleží i fyzické osobě, která dosáhla věku 18 let, je cizím státním občanem a je přihlášena k trvalému pobytu v některé obci nebo vojenském újezdu v územním obvodu kraje, stanoví-li tak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.

¹⁶ Volební systém do krajských zastupitelstev bude popsán v následující kapitole.

Zastupitelstvo rozhoduje ve věcech patřících do samostatné¹⁷ působnosti, je tedy vrcholným samosprávným orgánem kraje. Mezi pravomoci zastupitelstva patří mj. například předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně ČR, vydávat obecně závazné vyhlášky kraje, schvalovat rozpočet kraje, volit a odvolávat hejtmana, zástupce hejtmana a další členy rady nebo rozhodovat o poskytování darů či dotací v souladu se zákonem.

Rada kraje je výkonným orgánem kraje v oblasti samostatné¹⁸ působnosti, při výkonu své působnosti odpovídá zastupitelstvu. Radu tvoří hejtman, zástupce nebo zástupci hejtmana a další členové rady, počet členů rady činí v kraji s počtem obyvatel do 600 000 obyvatel 9 členů a v krajích nad 600 000 obyvatel 11 členů.

Rada připravuje návrhy a podklady pro jednání zastupitelstva a zabezpečuje plnění jím přijatých usnesení. Zákon o krajích radě vyhrazuje mj. například zabezpečování hospodaření podle schváleného rozpočtu, vydávání nařízení kraje (v přenesené působnosti) nebo vyřizování návrhů, připomínek a podnětů obcí a právnických osob z územního obvodu kraje.

Hejtman zastupuje kraj navenek. Hejtmana a zástupce hejtmana volí zastupitelstvo z řad svých členů, za výkon své funkce odpovídají zastupitelstvu. Hejtman například podepisuje právní předpisy kraje, po předchozím souhlasu ministra vnitra jmenuje a odvolává ředitele nebo odpovídá za informování občanů o činnosti kraje.

Krajský úřad plní úkoly v samostatné působnosti uložené mu zastupitelstvem a dále vykonává přenesenou působnost s výjimkou věcí, které jsou zákonem svěřeny zastupitelstvu nebo zvláštnímu orgánu.

¹⁷ Rozhoduje i v některých věcech přenesené působnosti - stanoveno zákonem.

¹⁸ Rozhoduje i v některých věcech přenesené působnosti - stanoveno zákonem.

3.3 Volební systém do zastupitelstev krajů ČR

Volby jsou základním stavebním prvkem demokracie, přestože samotná instituce voleb ještě není zárukou kvality demokracie – tou je až existence skutečně svobodných voleb a několika základních principů, jakými jsou v první řadě zejména tajnost, všeobecnost a rovnost hlasovacího práva, které jsou ve většině demokratických států včetně České republiky zakotveny přímo v Ústavě.¹⁹

Volby, jež jsou jedním z nejvýznamnějších způsobů participace občanů na výkonu politické moci, plní podle Klímy dvě základní funkce – za prvé je to funkce symbolická, neboť volby legitimizují existenci a fungování politického systému jako celku, a za druhé se pravidelným hlasováním formuje a reprodukuje politická elita.²⁰

Česká republika je unitární demokratický stát, který je administrativně rozdělen do čtrnácti krajů. Pro potřeby voleb do zastupitelstev těchto krajů je každý kraj právě jedním vícemandátovým volebním obvodem (rozděluje se 45, 55 nebo 65 mandátů – viz výše), přičemž volby probíhají ve všech krajích zároveň vyjma hlavního města Prahy, jejíž zastupitelstvo je voleno ve volbách komunálních²¹ a které se neřídí zákonem o krajích, nýbrž zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Obecný princip voleb a některá podstatná pravidla, se obvykle vymezují v ústavách, zatímco konkrétní soubor volebních pravidel se stanovuje ve volebních zákonech nebo volebních řádech²² - vlastní způsob, jakým probíhají volby do krajských zastupitelstev, je upraven zákonem č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, jenž nabyl účinnosti dnem 1. června 2000.

¹⁹ Ústava České republiky, Hlava sedmá, čl. 18 a 102.

²⁰ Srv. KLÍMA, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Radix: Praha 2003. ISBN 80-86031-13-6, s. 185.

²¹ V Praze je v postavení zastupitelstva kraje zastupitelstvo města - volby do Zastupitelstva hlavního města Prahy se konají podle zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, a to společně s volbami do zastupitelstev obcí.

²² Srv. KLÍMA, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. cit.vyd., s. 195.

3.3.1 Volební právo

Aktivní volební právo, tj. právo volit do zastupitelstva kraje, má státní občan České republiky, který alespoň ve druhý den voleb dosáhl věku nejméně 18 let a který je zároveň přihlášen k trvalému pobytu v obci, jež náleží do územního obvodu kraje.

Členové zastupitelstva jsou voleni na čtyřleté funkční období, mandát člena zastupitelstva kraje vzniká zvolením, přičemž ke zvolení dojde ukončením hlasování.

Krajským zastupitelem může být zvolen každý občan kraje, který má aktivní volební právo a u něhož zároveň není překážka ve výkonu volebního práva.²³ Funkce člena zastupitelstva kraje je neslučitelná s výkonem některých zákonem vymezených funkcí (např. s funkcí vykonávanou na ministerstvu).

3.3.2 Krajský volební systém

Volby do zastupitelstev krajů se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení. Každý volič hlasuje osobně - zastoupení není přípustné.

Tajnost hlasování znamená, že nesmí být zjistitelné, jak kdo hlasoval. Všeobecnost volebního práva znamená, že právo volit má každý občan, který dosáhl alespoň ve druhý den voleb potřebného věku, tj. v současné době nejméně 18 let. Rovnost volebního práva znamená, že každý hlas má stejnou váhu (a každý občan má jen jeden). Přímost volebního práva znamená, že občan volí bezprostředně (nikoli zprostředkovaně přes volitele nebo delegáty).

Existují dvě základní podoby volebního systému - na jedné straně je to systém většinový (majoritní) a na druhé poměrný (proporční), v některých případech se ve snaze eliminovat negativa každého z nich používá i jejich kombinace. Ve volbách do zastupitelstev krajů je používán systém poměrný, při kterém - na rozdíl od většinového volebního systému, jenž je založen na principu „vítěz bere vše“ – získávají kandidáti

²³ Překážkami výkonu volebního práva jsou zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody, dále zbavení způsobilosti k právním úkonům, zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu a výkon základní nebo náhradní vojenské služby, vyžaduje-li to bezpečnost státu.

mandáty podle toho, jaký byl poměr mezi hlasy odevzdanými pro jednotlivé kandidující subjekty.²⁴

„Vztah volebního systému ke stranickému systému je obecně dán zejména vzájemným působením jeho čtyř základních proměnných: volební formule, velikost obvodů, uzavírací klauzule a počtu skrutinií,“²⁵ nezanedbatelný vliv má také forma kandidatury a struktura hlasů, jímž voliči disponují.

Volební obvod

Velikost volebního obvodu je dána počtem rozdělovaných mandátů. Jak již bylo popsáno výše, je každý kraj jedním vícemandátovým volebním obvodem, v němž se volí všech 45, 55 nebo 65 zastupitelů. Rozhodující pro stanovení počtu členů zastupitelstva je počet obyvatel kraje podle statistického lexikonu obcí k 1. lednu roku, v němž se konají volby. V následující tabulce jsou uvedeny počty volených zastupitelů v jednotlivých krajích pro volby v roce 2008.

Kraj	počet obyvatel k 1.1.2008	počet rozdělovaných mandátů
Středočeský	1 201 827	65
Jihočeský	633 264	55
Plzeňský	561 074	45
Karlovarský	307 449	45
Ústecký	831 180	55
Liberecký	433 948	45
Královéhradecký	552 212	45
Pardubický	511 400	45
Vysočina	513 677	45
Jihomoravský	1 140 534	65
Olomoucký	641 791	55
Zlínský	590 780	45
Moravskoslezský	1 249 897	65

Tabulka 1, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

²⁴ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006, s. 49-60.

²⁵ LEBEDA, T. Volební systém pro krajské volby. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 17.

Kandidátní listiny a struktura hlasu

Volební či kandidátní listiny jsou hromadné kandidátky, které obsahují více kandidátů jedné strany, hnutí či koalice pro vícemandátový obvod.²⁶

Kandidátní listiny pro volby do zastupitelstev krajů mohou podávat registrované politické strany nebo politická hnutí a jejich koalice, kandidatura jednotlivých nezávislých kandidátů není možná. „Složení volebních koalic nemusí být v rámci ČR jednotné, ale může se v jednotlivých krajích lišit. Jak je u nás zvykem, strany mohou podávat vždy jen jednu kandidátku, přičemž kandidáti smí kandidovat pouze na jedné listině. Poměrná volba má listinný charakter, je tedy spjata více se stranami než s jednotlivými kandidáty.“²⁷ Volič hlasuje pro listinu jedné strany, na níž jsou kandidáti seřazeni podle pořadí, ve kterém je strana nominovala. Kandidátka má charakter vázané (nikoli přísně vázané) listiny, což znamená, že „volič smí na jedné kandidátní listině strany, hnutí či koalice, jíž odevzdává svůj hlas, dělat dílčí úpravy, a to zpravidla využitím zásady preferenčního hlasování: voliči získávají možnost měnit pořadí kandidátů na kandidátských listinách jednotlivých stran, hnutí či koalic.“²⁸ V praxi krajských voleb to znamená, že volič může zakroužkováním pořadového čísla nejvýše u 4 kandidátů uvedených na témže hlasovacím lístku vyznačit, kterému z kandidátů dává přednost (nemůže však tyto hlasy kumulovat, tj. dát jednomu kandidátovi více než jeden hlas), a pokud některý z těchto kandidátů získá alespoň 10 % z celkového počtu platných hlasů odevzdaných pro tuto kandidátku v rámci kraje, přesouvá se automaticky na první místo kandidátky, nutno však podotknout, že desetiprocentní hranice je u takto velkých volebních obvodů jen těžko zdolatelnou bariérou.²⁹

²⁶ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 74.

²⁷ Lebeda, T.: Volební systém pro krajské volby. In: Mrklas, L. (ed.): *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 16.

²⁸ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 74.

²⁹ Srv. LEBEDA, T. Volební systém pro krajské volby. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 17 a 21.

Volební dělitel

Základní princip metody volebního dělitele je ten, že počty hlasů odevzdaných ve volebních obvodech politickým stranám jsou postupně děleny děliteli až do okamžiku, kdy lze z takto získaných podílů uspořádat postupně tolik největších čísel, kolik lze ve volebním obvodě získat mandátů.³⁰ „Výhoda této metody spočívá v tom, že rozdělí všechny mandáty v jednom skrutiniu, tedy bez potřeby přerozdělování zbytků ve skrutiniích dalších.“³¹ Čím je volební obvod (tj. počet rozdělovaných mandátů) větší, tím menší vliv má volební dělitel na (dis)proporcionalitu systému - na metodě volebního dělitele tedy záleží zejména tam, kde jsou volební obvody malé.

Ve světě nejčastěji používanými metodami volebního dělitele jsou D'Hondtův dělitel, Saint-Laguë, Imperiali a dánský dělitel, které se od sebe vzájemně liší podobou číselné řady dělitelů.

Stejně jako při volbách do Poslanecké sněmovny ČR nebo v obecních volbách je také u voleb do zastupitelstev krajů k převodu získaných hlasů na mandáty v jediném skrutiniu používána D'Hondtova metoda volebního dělitele, ovšem s tím rozdílem, že u krajských voleb je aplikována v modifikované podobě. D'Hondtova metoda bývá často používána v různých modifikacích – v tomto případě je pak nazývána také metodou vyrovnávací.³² Nezačíná dělit číslem 1, ale číslem 1,42 – řada dělitelů začíná nahoru zaokrouhlenou druhou odmocninou čísla 2 a pokračuje řadou přirozených celých čísel (řada 1,42 a dále 2, 3, 4 atd.). Tím se favorizují voličsky úspěšné strany a zhoršuje se přístup malých stran k prvnímu mandátu, navíc tato metoda ohrožuje nezávislé kandidáty,³³ ovšem všechny tyto vlastnosti volebního dělitele se projeví pouze v malých (a částečně středně velkých) obvodech, nikoli ve velkých, jakými volební obvody pro krajské volby s 45-65 rozdělovanými mandáty nepochybně jsou.³⁴ Disproporcionalita modifikovaného D'Hondta se tak v krajských volbách vůbec nemá šanci projevit.

³⁰ Srv. Typologie volebních systémů [online]. *stranyavolby.cz*. [cit. 2010-02-11]. Dostupné z: <http://www.stranyavolby.cz/cs/volebni-systemy/>.

³¹ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 70.

³² Srv. KOUDELKA, Z. Změna volebního systému. In *Politologický časopis*, 2000, roč. 7, č.1, s. 90-95. ISSN 1211-3247, s. 90-95.

³³ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 71.

³⁴ Srv. LEBEDA, T. Volební systém pro krajské volby. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 18.

Volební klauzule

Vzhledem k tomu, že poměrný volební systém může vést k přílišné roztržitosti politického spektra, existují snahy tuto atomizaci nějakým způsobem zmírnit. Jednou z nejúčinnějších metod je volební klauzule, též nazývaná kvorum. Kvorum je nejčastěji zákonem „vymezený povinný minimální zisk množství hlasů, který je předpokladem pro obdržení mandátu.“³⁵

V České republice se volební klauzule používá jak u voleb do Poslanecké sněmovny, tak ve volbách komunálních, ovšem zde má smysl spíše u voleb krajských, neboť v obecních volbách je mnohdy (u menších obcí) přirozený práh vyšší než tento uměle daný. Pro volby do zastupitelstev krajů je v rámci jednoho kraje stanovena na 5 % jak pro politickou stranu či hnutí, tak pro koalice – zde je rozdíl od sněmovních voleb, kde je klauzule navýšena pro koalice (10, 15 nebo 20 % hlasů podle počtu jejích členů; hranice 20 % platí i pro koalice více než čtyř členů).³⁶ Do skrutinia u krajských voleb tak postupují všechny kandidátky, které získaly alespoň 5 % voličských hlasů.

3.3.3 Strany a stranický systém

„Politické strany jsou produktem dlouhodobého historického vývoje. Jejich vznik souvisí s nástupem industriálního typu společnosti. V současnosti sehrávají v politickém životě každé země podstatnou úlohu.“³⁷

Termín politická strana je velmi široký, a proto je jeho přesné vymezení obtížné. Všeobecně je politická strana považovaná za „organizovanou velkou skupinu lidí, dobrovolně se sdružujících za účelem získání politické (státní) moci.“³⁸

„V demokratickém politickém prostředí, v němž je možná konkurence skupin soutěžících o moc ve státě, vzniká vzhledem k různosti sociálních zájmů a doktrín více než jedna politická strana,“³⁹ přičemž systém uspořádání a vzájemného vlivu těchto politických stran vytváří stranický systém. Všeobecně nejzákladnější dělení stranických systémů je rozdělení podle počtu politických stran, které se podílejí na vládnutí, na

³⁵ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 72.

³⁶ Srv. LEBEDA, T. Volební systém pro krajské volby. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 16 a 20.

³⁷ KLÍMA, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. cit.vyd., s. 13.

³⁸ ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-11-7, s. 322.

³⁹ KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 114.

jednostranické (systém jedné strany), dvoustranické (bipartismus) a vícestranické (multipartismus),⁴⁰ které jsou ve vyspělých zemích včetně ČR nejběžnější.

Politické strany nejsou pouhým nástrojem soupeření o politickou moc, jejich funkcí je i pomáhat utvářet názory a hodnotový žebříček voličů i politiků, zapojit veřejnost do politiky nebo usnadnit komunikaci mezi voliči a politiky.⁴¹

3.3.4 Typologie politických stran

Typologií politických stran je nepřeborné množství,⁴² tradičně se politické strany dělily na kádrové a masové, toto členění však v dnešní době zastínilo spíše rozdělení na strany levice a pravice. Levicové strany jsou typické tím, že se snaží chránit zájmy nižších ekonomických a společenských tříd, naopak pravicové strany jsou orientovány na obhajobu zájmů horních vrstev, majetkové a mocenské elity. Přibližně uprostřed na pomyslné ose levice-pravice se pak nacházejí strany středu, které hájí zájmy středních vrstev.⁴³

Dalšími používanými typologiemi je například dělení podle členské základny na strany členské (buď s individuálním nebo elitárním členstvím) a volební.⁴⁴ Z hlediska vztahu k vládní moci se strany dělí na vládní, opoziční a antisystémové, přičemž vládní strany sestavují vládu, a to buď samostatně, nebo v koalici, a opoziční strany usilují o převzetí politické moci. Naopak strany antisystémové se snaží stávající politické (společenské) uspořádání zcela rozbít, obvykle jsou antisystémové strany krajně pravicové nebo levicové.⁴⁵

Poslední typologií, kterou je třeba vzhledem k podobě stranického systému České republiky zmínit, je dělení politických stran na konzervativní, liberální, křesťansko-demokratické, sociálně demokratické, krajně pravicové, zelené (alternativní) politické strany a komunistické strany.⁴⁶

⁴⁰ Blíže viz např. SARTORI, G. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

⁴¹ Srv. FIALA, P. *Teorie politické strany*. In ŠIMÍČEK, V. (ed.). *Volby v demokracii*. Mezinárodní politologický ústav Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 112.

⁴² Blíže viz např. FIALA, P. - STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 1998. ISBN 80-85947-31-5, s. 76-117.

⁴³ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 120.

⁴⁴ Srv. ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. cit.vyd., s. 323.

⁴⁵ Srv. tamt., s. 323.

⁴⁶ Srv. FIALA, P. - STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. cit.vyd., s. 82.

3.4 Teorie voleb druhého řádu

Teorie voleb druhého řádu vychází z předpokladu, že volby lze podle jejich důležitosti rozdělit na prvořadé (first-order elections) a druhořadé (second-order elections), přičemž ty prvořadé jsou považovány za rozhodující či nejdůležitější,⁴⁷ v případě České republiky jsou to volby do Poslanecké sněmovny, druhořadé jsou u nás pak například volby do Senátu, do Evropského parlamentu nebo do obecních a krajských zastupitelstev. Důležitým znakem je, že druhořadé volby „nelze v rámci konkrétního politického systému striktně oddělit od voleb prvořadých, neboť jejich výsledky se mohou projevit i v rámci rozhodující arény, a naopak – a to je z hlediska podstaty voleb druhého řádu významnější – mnozí voliči se v druhořadých volbách rozhodují rovněž podle dění v prvořadé aréně a strategie a taktika politických stran je často ovlivněna děním v rámci prvořadé arény.“⁴⁸

Reif a Schmitt, kteří se teorií voleb druhého řádu ve své práci⁴⁹ zabývali, vymezili šest dimenzí, v nichž se podstata druhořadých voleb nejvýrazněji projevuje:

1. dimenze významu
2. dimenze specifické arény
3. institucionálně-procedurální dimenze
4. dimenze volební kampaně
5. dimenze politické proměny hlavní arény
6. dimenze sociálních a kulturních změn⁵⁰

Dimenze významu, jak napovídá původní anglický název „the less at stake dimension“,“ poukazuje na to, že v druhořadých volbách je méně v sázce, že „zas o tolik nejde,“ neboť na základě výsledků těchto voleb nedochází ke změně vlády ani se v nich nerozhoduje o politicky nejdůležitějších tématech.⁵¹ To si uvědomují i voliči, což se projevuje jak ve výsledcích voleb, tak zejména v nižší volební účasti, „řada voličů se

⁴⁷ Srv. EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-187-1, s.14.

⁴⁸ Tamt., s. 14.

⁴⁹ REIF, K - SCHMITT, H. Nine second-order national elections - a conceptual framework for the analysis of European election results. In *European Journal of Political Research*, 1980, roč. 8. č.1, s. 3-44. ISSN 0304-4130.

⁵⁰ Dle EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. cit.vyd., s.14.

⁵¹ Srv. tamt., s.14-15.

nedostaví k volbám prostě proto, že jsou přesvědčeni o jejich nedůležitosti.⁵² A právě „nedůležitost“ druhořadých voleb má vliv na to, jak voliči mění své chování – vzhledem k tomu, že obava z propadnutí hlasů není pro voliče tolik tíživá, mají tendenci rezignovat na strategické hlasování a „volí srdcem,“ což může být přínosem pro nové nebo malé či regionální politické strany, které by v prvořadých volbách pravděpodobně neuspěly.⁵³

Dimenze specifické arény poukazuje na to, že v druhořadých volbách se rozhoduje o jiných tématech než v politické aréně prvního řádu, což má na jejich výsledky také vliv.⁵⁴

V institucionálně-procedurální dimenzi se zjišťuje, jak se liší podoba volebního systému druhořadých voleb od těch prvořadých (čím více se liší od tradičního, tedy prvořadého, tím nižší je volební účast), a také to, že tyto volby jsou více regionalizované a personalizované (například možností preferenčního hlasování), což volební účast naopak zvyšuje.⁵⁵

Dimenze volební kampaně sleduje, jaký vliv má typ voleb na podobu a intenzitu volební kampaně a následně její podoba na konečný výsledek voleb. Druhořadé volby jsou veřejností i médii oproti prvořadým volbám méně sledovány, proto k přesvědčení voliče, aby šel k druhořadým volbám, je třeba vynaložit relativně více úsilí než při volbách do politické arény prvního řádu. Lze říci, že „obecně platná úměra čím méně aktivity a množství finančních prostředků politické strany do volební kampaně investují, tím je pravděpodobnější nižší volební účast, je v případě voleb druhého řádu ještě umocněna jejich nižším významem.“⁵⁶ Na druhou stranu politické subjekty s tzv. pevným voličským jádrem (u nás například KSČM) mohou nižší volební účastí spíše získat, a proto volí cíleně méně intenzivní kampaň.

Šaradín k dimenzi volební kampaně doplňuje, že v mnoha případech obsahují kampaň voleb druhého řádu témata, která jsou charakteristická pro prvořadé volby,

⁵² EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. cit.vyd., s.15.

⁵³ Srv. tamt., s.15-16.

⁵⁴ Srv. tamt., s.16-17.

⁵⁵ Srv. tamt., s.17-18.

⁵⁶ Tamt., s.18.

protože „voliči tato témata dlouhodobě upřednostňují a hledají je i v kampaních ostatních voleb,⁵⁷ kromě toho mohou tato témata zvýšit zájem voličů.

Dimenze politické proměny hlavní arény analyzuje skutečnou proměnu popularity jednotlivých politických stran, kterou nelze přesně určit jen z výsledku voleb druhého řádu, ale pouze v kontextu následujících prvořadých voleb.⁵⁸

Dimenze sociálních a kulturních změn sleduje proměny ve společnosti a jejich vliv na voličské chování, přičemž na jedné straně jsou to dlouhodobě probíhající změny ve složení společnosti (například sekularizace vede k poklesu voličstva křesťansko-demokratických stran), na straně druhé pak vliv aktuální politické situace v aréně prvního řádu, kdy voliči v druhořadých volbách vyjadřují svým hlasem podporu či nesouhlas s politikou na prvořadě úrovni – obvykle je patrný odliv hlasů vládnoucích stran a naopak vzestup stran opozičních.⁵⁹

Troje krajské volby, které v České republice doposud proběhly, splňují⁶⁰ výše uvedené znaky voleb druhého řádu a lze je tedy jako takové označit.

3.5 Teorie koalic

Koalice, z latinského *coalitio* (seskupení), je spojení více politických stran ke společnému postupu, přičemž podle délky jejího trvání můžeme odlišit koalice krátkodobé (účelové) nebo dlouhodobé. Krátkodobou koalici může být například koalice předvolební, založená na dohodě alespoň dvou stran, jež se uplatňuje především ve většinových volebních systémech a umožňuje získat více mandátů.⁶¹ Příkladem dlouhodobé koalice může být například vytvoření koaliční vlády – cílem takové koalice je tedy získání politické moci, které by jednotlivé strany samy nebyly schopny dosáhnout. Jiné, i když podobné dělení rozlišuje koalice volební, parlamentní a vládní,

⁵⁷ ŠARADÍN, P. (ed.). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1876-6, s. 148-149.

⁵⁸ Srv. EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. cit.vyd., s.19.

⁵⁹ Srv. tamt., s.19.

⁶⁰ Toto bylo prokázáno v několika různých odborných textech, viz. např. ŠARADÍN, P. (ed.). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. cit.vyd., s. 99-102 a 147-152; EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. cit.vyd., s.21-32.

⁶¹ Srv. ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. cit.vyd., s. 170.

přičemž první se týkají kandidátů, druhé poslanců a poslední ministrů.⁶² Volební koalice mohou být místní (lokální) nebo celostátní.

Vytváření politických (vládních) koalic patří v moderních demokraciích mezi nejčastější jevy odehrávající se na politické scéně. Příčinou je skutečnost, že mezi státy převládá poměrný volební systém, jehož přirozeným důsledkem je dle jednoho z Duvergerových zákonů⁶³ multipartismus, který jen výjimečně přináší některému z politických subjektů absolutní volební vítězství.

Snahy politických stran obvykle směřují k vytvoření tzv. minimální vítězné koalice, tj. nejmenší koalice nutné k vítězství – a tedy k vládnutí. Tento typ koalice je vymezen splněním dvou podmínek – za prvé se jedná o „koalici tvořenou dvěma a více stranami, které společně kontrolují nadpoloviční většinu“ postů, a za druhé nejsou v této koalici „žádní členové, jejichž hlasy nejsou pro získání parlamentní většiny potřebné. Znamená to tedy, že se ztrátou jednoho z partnerů ztrácí koalice potřebnou legislativní většinu.“⁶⁴

Říchová však upozorňuje, že toto základní vymezení minimální vítězné koalice je pouze jakousi obecnou normou, která již ale nedokáže blíže specifikovat, jaká vláda bude po volbách vytvořena. Proto nabízí několik dalších kritérií, které je třeba zohlednit: kritérium velikosti (měřené počtem křesel v legislativě), kritérium počtu členů koalice, kritérium programové (ideologické) vzdálenosti mezi členy koalice a kritérium kombinující počet členů a jejich ideologickou orientaci.⁶⁵

Vedle popsané minimální vítězné koalice se lze setkat ještě s dalšími (a často používanými) typy koalic, které Říchová nazývá deviantní. Prvním z nich je tzv. velká koalice, která je charakteristická tím, že má alespoň jednoho nadbytečného člena, tj. takového, bez jehož účasti by koalice stále měla potřebnou většinu. Druhým typem jsou pak menšinové vlády, které vznikají v situaci, kdy političtí aktéři nejsou schopni dosáhnout většinové vlády.⁶⁶

⁶² Srv. NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2, s. 176.

⁶³ Srv. KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. cit.vyd., s. 80.

⁶⁴ ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-461-3, s. 30, též. srv. NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. cit.vyd., s. 185.

⁶⁵ Srv. ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. cit.vyd., s. 130-131.

⁶⁶ Srv. tamt., s. 133-135.

Podle charakteru většiny můžeme rozlišovat „na většinu nejtěsnější (50 % + 1 mandát), těsnou (do 55 %), pohodlnou (do 2/3 mandátů) a drtivou (nad 2/3 mandátů).“⁶⁷ Následující tabulka uvádí počty mandátů potřebných k získání jednotlivých druhů většiny v krajích s 45, 55 a 65 volenými zastupiteli.

většina \ mandáty	45	55	65
nejtěsnější	23	28	33
těsná	24	29-30	34-35
pohodlná	25-30	31-36	36-43
drtivá	31-45	37-55	44-65

Tabulka 2, vlastní zpracování.

3.6 Shrnutí krajského volebního systému

Krajský volební systém se svými jednotlivými komponenty příliš neliší od volebního systému používaného v obecních volbách nebo volbách do Poslanecké sněmovny, ovšem jejich vzájemná kombinace ve výsledku způsobuje, že je vůbec nejproporčnějším volebním systémem praktikovaným v České republice.

Volební systém používaný při volbách do zastupitelstev krajů je proporčním volebním systémem kandidátních listin s vázanými kandidátními listinami (s až čtyřmi preferenčními nekumulovatelnými hlasy) a s velkými volebními obvody (45-65 mandátů v každém volebním obvodu=kraji), má stanovenou pětiprocentní uzavírací klauzuli shodně platnou pro všechny kandidující subjekty a pro přerozdělování mandátů v jediném skrutiniu používá metodu D'Hondtova volebního dělitele.

⁶⁷ SOKOL, P. - MRKLAS, L. Ustavování krajských rad z pohledu teorie koalicí a praxe. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 144.

4. Předvolební kampaň krajských voleb

4.1 Volební kampaň a volební účast

Volební (politická) kampaň je organizované úsilí kandidujících jednotlivců a politických stran s cílem přesvědčit potenciální voliče, aby předložený program politické strany podpořili ve volbách. Politické kampaně představují v demokratické společnosti důležitou roli při seznamování voličů s politickým programem a při hledání podpory u obyvatelstva.⁶⁸

Podle Škochové je volební kampaň „vytváření politické nabídky voličům ve snaze získat jejich přízeň, tedy zvítězit ve volbách. Voliči se na základě kampaně podle této nabídky rozhodnou, jakou stranu podpoří.“⁶⁹

Co se týče zákonného vymezení podoby volební kampaně, je prezentace kandidujících subjektů ve volbách do zastupitelstev krajů ponechána na jejich vůli, zákon pouze stanoví, že v době počínající třetím dnem přede dnem voleb do zastupitelstva kraje a končící ukončením hlasování do zastupitelstva kraje nesmějí být pod hrozbou finančního postihu žádným způsobem zveřejňovány výsledky předvolebních průzkumů.⁷⁰

Podle Spousty má volební kampaň stejné cíle jako kterákoliv jiná reklamní kampaň, a to například: získat lepší hodnocení a podíl na trhu (tj. preference), zvýšit povědomí o nabízeném produktu (tj. straně) nebo snažit se přesvědčit váhajícího potenciálního zákazníka ke koupi, tj. přimět nerozhodnutého voliče jít k volbám a dát straně hlas. A stejně jako u reklamy na běžné zboží i tady se kampaň zpravidla zaměřuje více na váhající a nerozhodnuté než na stálé voliče (kteří by stranu podpořili i bez kampaně) a jasné odpůrce (kteří by stranu nepodpořili, protože je zcela v rozporu s jejich přesvědčením).⁷¹

⁶⁸ Srv. SPOUSTA, J. Volební kampaň a její účinek. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 58.

⁶⁹ ŠKOCHOVÁ, M. Volební kampaň - sliby či něco víc? [online]. *E-polis.cz*. 14. 5. 2008. [cit. 2010-02-23]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/268-volebni-kampan-sliby-ci-neco-vic.html>. ISSN 1801-1438.

⁷⁰ Srv. MVČR. Volby do zastupitelstev krajů [online]. *mvr.cz* [cit. 2010-02-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/volby-do-zastupitelstev-kraju.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>.

⁷¹ Srv. SPOUSTA, J. Volební kampaň a její účinek. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 58.

Na druhou stranu se volební kampaň od té reklamní v některých ohledech liší, zejména v tom, jak velká jí je věnována pozornost - její úspěch zdaleka neurčují pouze tvůrci stranických kampaní a přitažlivost nabízených kandidátů a programů, ale také množství vnějších hodnotitelů jak profesionálních (např. komentátoři v médiích), tak amatérských (takzvaní lokální „opinion leaders“, tedy názoroví vůdci roztroušení v populaci), kteří mohou svým hodnocením ovlivnit velký počet voličů a významně tak ovlivnit volební výsledky.⁷²

Ze sociologického hlediska je volební kampaň hrou s „nulovým součtem“, tzn., že co jeden „hráč“ získá, musí jiný nutně ztratit.⁷³ Neplatí to ale zcela – vzhledem k tomu, že volební účast nikdy není stoprocentní, je nutné zohlednit například i ty voliče, kteří by nevolili, ale nakonec k volbám jdou a naopak. S tím souvisí také otázka disciplinovanosti elektorátu - některé strany mají voliče disciplinované méně, jiné více, tuto skutečnost lze pak nejlépe pozorovat u voleb s nadprůměrnou nebo naopak podprůměrnou účastí voličů, kdy strany s disciplinovanějším elektorátem získávají procentuálně méně, respektive více hlasů než ty s voliči nedisciplinovanými. Často se lze setkat například s tvrzením „kdo nejde k volbám, volí komunisty“, což je jen dokladem toho, že komunistická strana má disciplinované voliče, kteří k volbám obvykle jdou, a nízká volební účast jim tak přináší vyšší volební zisky. Naopak značně nedisciplinované voliče mají např. ČSSD nebo SZ, které na nízkou volební účast zpravidla doplácí.

Právě volby do krajských zastupitelstev jsou typické nízkou volební účastí - v roce 2000 byla průměrná volební účast za celou ČR necelých 34 %, v roce 2004 nedosáhla ani ke 30 % a v roce 2008 jen mírně překročila hranici 40 %.⁷⁴ Více voličů se krajských voleb účastní tehdy, probíhají-li současně i další volby, například do Senátu ČR (zde je ale na místě spíše říci, že krajské volby zvyšují účast ve volbách senátních, neboť ty mají společně s volbami do Evropského parlamentu dlouhodobě zcela nejnižší volební účast).⁷⁵ V porovnání s účastí při volbách do Poslanecké

⁷² Srv. SPOUSTA, J. Volební kampaň a její účinek. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 58-59.

⁷³ Srv. tamt., s. 58.

⁷⁴ ČSÚ. *Volby do zastupitelstev krajů v letech 2000 až 2008*, část I. [online] Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/E1001AC92A/\\$File/422209c1.doc](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/E1001AC92A/$File/422209c1.doc).

⁷⁵ Srv. CVRČEK, M. *Jak zvýšit volební účast*. [online] Dostupné z: <http://st.vse.cz/~XCVRM02/soubory/xcvrm02.doc>, s.5.

sněmovny,⁷⁶ které jsou občany považovány za nejdůležitější, se k volebním urnám při krajských volbách dostaví až přibližně o 1/3 méně voličů, důsledkem čehož je pak nadreprezentace stran s disciplinovanějším elektorátem.

Ve všech třech krajských volbách byla vždy nejnižší volební účast v Karlovarském kraji, za ním následoval kraj Ústecký. V roce 2000 byly tyto dva kraje jediné, kde se volební účast nedostala nad 30 %, v roce 2004 se pohybovala pouze okolo 25 % a v roce 2008 byla 35, respektive 37 %. Naopak nejvyšší volební účast lze dlouhodobě pozorovat v Pardubickém kraji a na Vysočině.⁷⁷ (Blíže viz Přílohy, Obrázek 1)

4.2 Volební kampaně vybraných politických stran

V této kapitole bude stručně popsána předvolební kampaň těch politických stran, které v krajských volbách v roce 2008 získaly nejvíce mandátů, tedy vítězná Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), Občanská demokratická strana (ODS), Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (KDU-ČSL).

Už volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 ukázaly, že se činnosti politických aktérů profesionalizuje - zejména ČSSD a ODS bohatě využívají nástrojů politického marketingu, a pomalu také amerikanizuje, což lze pozorovat i v kampani ke krajským volbám 2008.⁷⁸

Bradová a Šaradín upozorňují, že na volební kampaň k volbám do sněmovny plynně navázala tzv. permanentní kampaň, v níž ale na rozdíl od ČSSD občanští demokraté poněkud zaspali, přestože právě ODS ji měla hojně využít k vysvětlení svých reforem veřejnosti, aby si udržela voliče do dalších voleb. Naopak ČSSD k permanentní kampani přistoupila mnohem aktivněji – od kampaně 2006 až do krajských voleb 2008 vytrvale využívala negativní kampaně, což se ukázalo jako úspěšná strategie.⁷⁹

⁷⁶ Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>.

⁷⁷ Tamt.

⁷⁸ Srv. BRADOVÁ, E. - ŠARADÍN, P. Permanentní kampaň a proces vládnutí: politika v éře konzultantů. In ŠARADÍN, P. (ed.). *Politické kampaně, volby a politický marketing*. Olomouc: Periplum, 2008. ISBN 978-80-86624-36-5, s. 33.

⁷⁹ Srv. tamt., s. 46-48.

V pořadí již třetí volby do zastupitelstev krajů proběhly ve dnech 17. a 18. října 2008, jednalo se však o první volby, do nichž ODS vstupovala jako strana vládnoucí (na národní úrovni) a ČSSD jako strana opoziční. Tato skutečnost ovlivnila nejen výsledky voleb, ale i podobu předvolební kampaně. Pro vládnoucí stranu je tato situace vždy podstatně obtížnější než pro stranu opoziční, která může své pozice využít a v kampani poukazovat na všechny nedostatky a chyby, jichž se vládnoucí strana dopustila.

ODS se tedy oproti svému nejsilnějšímu rivalovi – ČSSD, ocitla v nezáviděníhodné situaci. ČSSD své opoziční role dokázala znamenitě využít, když se jí podařilo do volební kampaně prosadit celorepubliková témata.⁸⁰ Naopak ODS se rozhodla od celorepublikové kampaně distancovat a vsadila na kampaň decentralizovanou, kdy každá krajská kandidátka vedla svou předvolební kampaň samostatně,⁸¹ což se ale neukázalo jako účinná zbraň proti značně negativní kampani ČSSD („ODS minus“ apod.). Sociální demokracii se podařilo do veřejného diskurzu protlačit výhradně svá témata, naopak témata ostatních stran byla zastíněna a v konečném důsledku téměř neviditelná.⁸² Hlavními tématy předvolebních kampaní se tak staly zdravotnické poplatky a další reformy, s nimiž ČSSD nesouhlasila a ve své kampani, doprovázené oranžovým expresem, to dávala intenzivně najevo, čímž voliče pravděpodobně nejvíce oslovila.

To, co mělo být hlavním přínosem kampaně ODS, tedy důraz na krajská témata, se tak nakonec v daném kontextu ukázalo jako zcela nevhodné, „díky decentralizaci kampaně a soustředění se na lokální témata se ODS nepodařilo dostatečným způsobem obhájit svoji centrální politiku.“⁸³

Obě nejsilnější strany si v kampani přizvaly na pomoc také známé osobnosti showbusinessu, ODS mj. třeba Pavla Šporcla, ČSSD pak např. Kateřinu Brožovou, tímto způsobem se na sebe snažily upozornit i další strany. ČSSD však zašla ještě dál – tentokrát jako jediná využila také služeb renomované konzultantské agentury

⁸⁰ Srv. PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. *E-polis.cz*. 20. 10. 2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/komparace/313-volby-do-zastupitelstev-kraju-2008.html>. ISSN 1801-1438.

⁸¹ Srv. BOUŠKA, M. ODS: Volební kampaň ke krajským a senátním volbám 2008 [online]. *zpravy.ods.cz*. 4.9.2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=7253>.

⁸² Srv. EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. cit.vyd., s. 65.

⁸³ PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. cit.vyd.

- americké PSB (Penn, Schoen & Berland Associates), což jí podle expertů pomohlo v porovnání s konkurencí k celkově lépe hodnocené a úspěšné kampani.⁸⁴

KDU-ČSL, podobně jako ODS, vsadila na kampaň decentralizovanou, neboť je přesvědčena, že různá krajská témata mají v každém z krajů rozdílné priority, a proto nestanovila centrální tematickou linku. Podobně jako v předchozích volbách se lidovcům podařilo uzavřít koalice s dalšími stranami či hnutími a ve většině krajů tak kandidovali pod společnou značkou Koalice pro ... (např. Pardubický kraj apod.).⁸⁵

KSČM, která kampaň pojala spíše decentralizovaně, se stále drží tradičního pojetí kampaně a nedokáže se odpoutat od své minulosti, soustředila se proto hlavně na osobní setkání s občany a slovní agitaci.⁸⁶

Kromě KSČM využily všechny jmenované strany ke komunikaci s voliči i moderní média, zejména internet. ODS spustila nové internetové stránky, KDU-ČSL prezentace svých kandidátů na serveru YouTube nebo videoblogy s krajskými politiky, také ČSSD vsadila na YouTube nebo Facebook.⁸⁷

Průběh kampaně byl poznamenán i nezbytnými aférami, které se dotkly obou dvou velkých politických konkurentů. ODS byla zasažena jako první, když se poslanec Morava zapletl do hry médií a politického „matadora“ Vlastimila Tlustého, a následně odstoupil. Sociální demokraty zasáhla aféra několik dní před volbami, když na křtu Paroubkovy knihy padlo několik výstřelů a jeden z jeho přátel přišel o život.

⁸⁴ Srv. ČTK. Experti: Komunikaci a volební kampaň lépe zvládá ČSSD než ODS [online]. *mam.iHNed.cz*. 22. 10. 2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://mam.ihned.cz/c1-29274090-experti-komunikaci-a-volebni-kampan-lepe-zvlada-cssd-nez-ods>. Srv. též ČSSD si na krajské volby opět najala americké experty [online]. *novinky.cz*. 9. 4. 2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/137257-cssd-si-na-krajske-volby-opet-najala-americke-experty.html>.

⁸⁵ Srv. POLÁČEK, J. Příprava volební kampaně v roce 2008 [online]. *kdu.cz*. [cit. 2010-02-22]. Dostupné z: <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10590&IDCl=24182>.

⁸⁶ Srv. ROMAN, J. Volby jsou za dveřmi [online]. *KSČM – Zpravodaj 9/2008*. 7.9.2008 [cit. 2010-02-22]. Dostupné z: <http://www.prahavychod.kscm.cz/article.asp?thema=4005&item=39905>.

⁸⁷ Srv. BARTOŠ, A.B. Strany vedou předvolební kampaň i na YouTube. Podívejte se [online]. *iDNES.cz*. 7.8.2008 [cit. 2010-02-27]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/strany-vedou-predvolebni-kampan-i-na-youtube-podivejte-se-p3b-/domaci.asp?c=A080806_150412_domaci_adb.

4.3 Předvolební průzkumy

Podle Foreta je volební chování a rozhodování v první řadě individuální, tzn. je ovlivňováno subjektivním, psychickým stavem každého jedince, jeho vnímáním a prožíváním každodenní reality. Zároveň se zde však projevuje nepochybný vliv vnějších faktorů, ať mají podobu obecnějších ekonomických, politických, kulturních a dalších podmínek, nebo konkrétnějšího působení sdělovacích prostředků, politických stran či nejbližšího sociálního prostředí jaké představuje například rodina.⁸⁸

V zásadě existují dvě možnosti, jak zjistit volební chování voličů, na jedné straně jsou to definitivní výsledky voleb – ty jsou nejpřesnější a hlavně rozhodující, ovšem jak upozorňuje Foret, jejich výpověď je dosti úzká. Mnohem více informací o voličích (i když nemusí být zcela přesné) se lze dozvědět z volebních a zejména předvolebních průzkumů, jejichž hlavním cílem je poskytnout veřejnosti i politikům informace o tom, jak předvolební situace vypadá a jaké lze očekávat volební výsledky, což může významně ovlivnit nejen předvolební aktivity politiků a politických stran, ale i samotných voličů.⁸⁹ Jak zdůrazňuje Rýznar, „je prokázáno, že (...) zveřejňování předvolebních výzkumů má vliv na chování a rozhodování voličů.“⁹⁰

Nespokojenost občanů s vládou ODS se ve volebních průzkumech potvrdila – neobjevil se jediný průzkum, který by ODS přisuzoval vítězství. Ostatně i sám předseda ODS Mirek Topolánek vyjádřil jistou skepsi, když uvedl, že v nadcházejících volbách předpokládá zvolení odhadem devíti hejtmanů z ODS.

Volební průzkumy uveřejňované v posledních dnech před volbami dle předpokladů preferovaly sociální demokraty, nicméně finální součty hlasů byly pro občanské demokraty ještě o něco více nepříjemné.⁹¹

⁸⁸ Srv. FORET, M. Chování a rozhodování voličů. In ŠIMÍČEK, V. (ed.). *Volby v demokracii*. cit.vyd., s. 147-148.

⁸⁹ Srv. tamt., s. 147-148.

⁹⁰ RÝZNAR, L., *Veřejná osoba a volební chování*. In BENČO, J. et al. *Chování a postoje, politika v předvolebním období*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2006. ISBN 80-7314-082-9, s. 22.

⁹¹ Srv. PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. cit.vyd.

5. Výsledky krajských voleb⁹²

V parlamentním systému rozhodují v první řadě volby do dolní komory Parlamentu, tedy do poslanecké sněmovny, neboť právě tam se sestavuje vláda.⁹³

Pravděpodobně nejpodstatnějším faktorem, který ovlivnil výsledky všech dosavadních krajských voleb, byla skutečnost, že se konaly vždy přibližně v polovině volebního období politické arény prvního řádu, tj. Poslanecké sněmovny,⁹⁴ a staly se tak výrazem spokojenosti či nespokojenosti občanů s aktuální vládní politikou. Dalším, ale již méně zásadním faktorem je pak výše popsaná podoba volební kampaně jednotlivých stran.

5.1 Krajské volby v letech 2000 a 2004

Občanská demokratická strana zvítězila jak při prvních volbách do zastupitelstev krajů v roce 2000, kdy si připsala prvenství v sedmi krajích, tak v roce 2004, kdy obsadila svými hejtmany 12 ze 13 krajů republiky. Tradičně největší rival ODS – Česká strana sociálně demokratická, v obou těchto volbách zcela propadla, v historicky prvních krajských volbách v roce 2000 skončila ve většině krajů stejně jako v celorepublikovém součtu až čtvrtá.⁹⁵ V těchto volbách nebylo vítězství ODS nijak suverénní – v celkovém součtu předstihla druhou Čtyřkoalici (ta zvítězila v pěti krajích) jen o necelé jedno procento, třetí KSČM pak zaostala za ODS o sotva 3 % a připsala si jedno vítězství.⁹⁶ Přesto Občanské demokratické straně výsledky těchto voleb umožnily ovládnout nadpoloviční většinu krajů - vítězství v sedmi krajích jí vyneslo celkem osm⁹⁷ hejtmanských postů.

⁹² Počty obyvatel uváděné v této kapitole jsou platné k 30. září 2009 (dle ČSÚ). Rozloha krajů je uvedena zaokrouhleně k roku 2008 (dle RIS).

⁹³ Srv. NOVÁK, M. Změnily první krajské volby českou politickou scénu?. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 96.

⁹⁴ Poslední troje volby do Poslanecké sněmovny ČR se konaly v letech 1998, 2002 a 2006.

⁹⁵ Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z:

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20001112>.

⁹⁶ Srv. ŠARADÍN, P. (ed.). *Krajské volby v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1555-0, s. 8.

⁹⁷ V Ústeckém kraji, kde volby vyhrála KSČM, se spojila druhá ODS s třetí ČSSD, čímž utvořily těsnou většinou jednoho mandátu koalici.

V následujících krajských volbách v roce 2004 už ale o jasném vítězství ODS nebylo pochyb – zvítězila s více než 36 % (a 16-ti procentním náskokem) před druhou KSČM, což byl její historicky vůbec nejlepší volební výsledek. Kromě Jihomoravského kraje, kde ji jen velmi těsně (o asi jeden tisíc hlasů) předstihla KDU-ČSL, se ODS ujala vlády ve všech krajích. KSČM i ČSSD v těchto volbách v porovnání s předchozími navíc ztratily ještě několik mandátů (komunisté 4 a sociální demokraté 6), naopak občanství demokraté si polepšili ze 185-ti mandátů v roce 2000 na 291 v roce 2004.⁹⁸ Příčiny tohoto výsledku voleb není těžké určit – volební účast byla velmi nízká a ČSSD jakožto strana s nejméně disciplinovanými voliči, navíc postihnuta krizí ve vládě i uvnitř strany, prakticky neměla šanci na volební úspěch.⁹⁹

5.2 Krajské volby v roce 2008

Poslední volby do zastupitelstev krajů se v České republice uskutečnily ve dnech 17. a 18. října 2008. Jednalo se o vůbec první krajské volby, do nichž ODS vstupovala jako vládnoucí strana a ČSSD jako strana opoziční.

Celkem se o 675 mandátů ucházelo 8206 kandidátů na 205-ti kandidátních listinách, v rámci celé ČR bylo kandidujících politických stran, hnutí nebo jejich koalic 60, z nich v každém kraji kandidovalo mezi 13-ti až 18-ti subjekty. V porovnání s předchozími lety¹⁰⁰ lze tedy pozorovat rostoucí zájem politických stran či hnutí o obsazení krajských postů.

⁹⁸ Srv. ŠARADÍN, P. (ed.). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. cit.vyd., s. 90-93.

⁹⁹ Viz výše, srv. též ŠARADÍN, P. (ed.). *Krajské volby v České republice*. cit.vyd., s. 8-9.

¹⁰⁰ Pro srovnání: v roce 2000 kandidovalo celkem 41 subjektů, v roce 2004 pak 55 subjektů. Dle ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz>.

Výsledky neúspěšnějších stran v krajských volbách 2008 za celou ČR

Kandidující strana ¹⁰¹	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	35,85 %	280
Občanská demokratická strana	23,57 %	180
Komunistická strana Čech a Moravy	15,03 %	114
KDU-ČSL ¹⁰²	6,65 %	56

Tabulka 3, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Z původních 291 mandátů v roce 2004 jich ODS v roce 2008 obhájila pouze 180, naopak ČSSD si po volbách polepšila ze 105-ti mandátů na úctyhodných 280.

Stejně jako v předchozích volbách měla na výsledky největší vliv kombinace aktuální politické situace a volební účasti (přes 40 %) – a tentokrát oboje nahrávalo vítězství ČSSD. V těchto volbách se navíc projevila i úspěšná volební kampaň největší opoziční strany. Značnou část sympatizantů ČSSD, kteří v předchozích letech k volbám nepřišli, přivedla do volebních místností nespokojenost s vládní politikou ODS a dobře zvládnutá „oranžová“ kampaň, brojící mj. proti poplatkům u lékařů, privatizaci nemocnic apod. Ze stejného důvodu pak svůj hlas dali sociální demokracii i další voliči, kteří v minulých letech podpořili většinou občanské demokraty.

KSČM oproti předchozímu volebnímu období obsadila pouze 114 krajských postů - ubylo jí tedy 43 mandátů. Příčiny tohoto propadu lze identifikovat zaprvé ve skutečnosti, že komunisté celkově podceňují volební kampaně a propagaci strany, zejména v moderních prostředcích komunikace jakými jsou například webové prezentace apod., a dále spoléhají na stabilní elektorát a nízkou volební účast, což se jim v těchto volbách rozhodně nevyplatilo.¹⁰³

Při porovnávání volebních zisků KDU-ČSL je třeba brát v úvahu, že tato strana, stejně jako v předchozích volbách,¹⁰⁴ kandidovala v některých krajích jako součást koalic. V těch krajích, kde křesťanští demokraté kandidovali samostatně, získali 43

¹⁰¹ případně hnutí nebo jejich koalice

¹⁰² Výsledek dosti zkresluje (směrem dolů) to, že KDU-ČSL v některých krajích samostatně vůbec nekandidovala, ale byla součástí „Koalice pro ... (např. Pardubický, Liberecký) kraj“. Pokud bychom sledovali průměrný volební zisk jen za těch šest krajů, kde lidovci samostatně kandidovali - ovšem jedná se o kraje, kde se křesťanským demokratům tradičně daří - dostali bychom číslo 11,8 %.

¹⁰³ Srv. ŠARADÍN, P. (ed.). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. cit.vyd., s. 92-93.

¹⁰⁴ V roce 2004 kandidovala v koalici ve třech krajích - Pardubickém, Středočeském a Karlovarském, ve zbývajících deseti krajích pak samostatně.

mandátů, dalších 13 si pak připsali v rámci koalic (v Pardubickém, Královéhradeckém, Karlovarském, Ústeckém a Plzeňském kraji, v koalici kandidovali také v Libereckém a Středočeském kraji, zde ale nezískali žádný mandát). Celkem tak obhájili pouze 56 mandátů z původních 84.¹⁰⁵

5.3.1 Středočeský kraj

Středočeský kraj, ležící uprostřed Čech a obklopující hlavní město Prahu, je největším krajem ČR (rozloha 11 015 km²) a třetím největším co do počtu obyvatel (1 244 200 obyvatel). Je tvořen dvanácti okresy, což je nejvíce ze všech krajů ČR, a jako jediný kraj má své sídlo na území jiného kraje – Prahy.

Tradičně patří Středočeský kraj spíše k pravicovým oblastem, největších úspěchů pravice pravidelně dosahuje v okresech Praha-východ a Praha-západ, naopak směrem od Prahy k „periferii“ pravice slábne, levici se obvykle daří nejvíce v okresech Rakovník a Kutná Hora, jižní okresy kraje (Benešov, Příbram) se pak vyznačují tendencí k nadprůměrným ziskům KDU-ČSL.¹⁰⁶

65 mandátů ve Středočeském kraji bylo ve volbách rozděleno mezi 4 kandidátky následujícím způsobem:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	35,16 %	26
Občanská demokratická strana	32,81 %	25
Komunistická strana Čech a Moravy	13,75 %	10
"Nezávislí starostové pro kraj"	5,73 %	4

Tabulka 4, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Data v uvedené tabulce potvrzují předpoklad, že Středočeský kraj je v porovnání s celorepublikovými výsledky orientován více „doprava“, zisky ČSSD a KSČM s nimi sice korespondují, avšak občanští demokraté zde získali ve srovnání s průměrem ČR o téměř 10 % hlasů více. Z výsledku je také patrné celkové oslabení pozice KDU-ČSL, jež mělo za následek, že Koalice pro Středočeský kraj, jejíž byla

¹⁰⁵ Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. volby.cz. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz63?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>, srv. též ŠARADÍN, P. (ed.). *Krajské volby v České republice*. cit.vyd., s. 23.

¹⁰⁶ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 80.

KDU-ČSL součástí, se do skrutinia vůbec neprobojovala, ač s 3,44 % měla k úspěchu poměrně blízko. Podobně dopadla také Strana zelených se 3 % hlasů. Naopak o úspěchu lze hovořit u hnutí "Nezávislí starostové pro kraj", které získalo 4 mandáty.

5.3.2 Jihočeský kraj

Jihočeský kraj, který do května roku 2001 nesl název Budějovický kraj, zaujímá svou rozlohou 10 057 km² pozici druhého největšího kraje ČR, ovšem žije zde jen 636 880 obyvatel, z čehož vyplývá nejnižší hustota osídlení v zemi - 62 obyv./km². Krajským městem jsou České Budějovice s téměř 96 tisíci obyvateli.

Výsledky voleb se v tomto kraji většinou víceméně shodují s celostátními trendy, mírně nadprůměrných výsledků zde obvykle dosahují lidovci (v rámci Čech patří k nejvyšším), v krajském městě dosahuje vyšších zisků ODS.¹⁰⁷

Do krajského zastupitelstva byly ve volbách zvoleny 4 strany, které si 55 mandátů rozdělily v tomto poměru:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	33,80 %	22
Občanská demokratická strana	29,63 %	19
Komunistická strana Čech a Moravy	15,94 %	10
KDU-ČSL	6,95 %	4

Tabulka 5, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Jak vyplývá z uvedené tabulky, volební zisky odpovídají celorepublikovým trendům, pravicovější orientace krajského města, jehož obyvatelé tvoří téměř šestinou voličů kraje, se projevila nadprůměrným, téměř třicetiprocentním ziskem ODS. Velmi blízko pětiprocentní hranici pro postup do skrutinia bylo SNK Evropští demokraté, když obdrželo 4,92 % hlasů, přičemž pouhých několik desítek hlasů¹⁰⁸ navíc by mu vyneslo zisk hned 3 mandátů. Šanci uspět měla i Strana zelených, nakonec však získala jen 3,40 % hlasů a do skrutinia také nepostoupila.

¹⁰⁷ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciacce volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 80-81.

¹⁰⁸ SNK ED obdrželo 10 024 hlasů, od hranice 5% ho tak dělilo 163 platných hlasů.

5.3.3 Plzeňský kraj

Plzeňský kraj se svou rozlohou 7 561 km² řadí mezi největší kraje, počtem 571 515 obyvatel však patří mezi ty menší. Kromě krajské metropole Plzně s více než 174 tisíci obyvateli je v kraji jen několik významnějších měst.

Zatímco sever kraje náleží spíše do levicového pásu, samotná Plzeň a jih kraje vykazují naopak pravicové tendence, ve výsledku se však tyto dvě oblasti vyvažují a v konečné podobě odpovídají poměry odevzdaných hlasů celorepublikovým trendům. Za zmínku stojí chování voličů v okrese Tachov, kde mají velmi silnou pozici komunisté.¹⁰⁹

45 mandátů připadlo na základě výsledků voleb celkem 4 kandidujícím subjektům následovně:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	36,37 %	19
Občanská demokratická strana	26,76 %	14
Komunistická strana Čech a Moravy	17,53 %	9
Koalice pro Plzeňský kraj	7,21 %	3

Tabulka 6, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Výsledky krajských voleb v Plzeňském kraji potvrzují předpoklad, že se jedná v celkovém pohledu o voličsky průměrný kraj. Nadprůměrný zisk ODS v krajském městě vyvažují nízké zisky v menších městech, například na Tachovsku dle očekávání občanští demokraté již tradičně propadli, naopak komunisté a sociální demokraté zde s 26, respektive 41 % získaných hlasů dosáhli v rámci kraje vůbec nejlepších výsledků. Z dalších stran bylo možno očekávat zdolání pětiprocentní bariéry Stranou zelených, ta však nakonec získala jen 3,81 % hlasů, čímž ztratila možnost podílet se na vládě v kraji.

¹⁰⁹ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 81.

5.3.4 Karlovarský kraj

Karlovarský kraj je charakterizován celou řadou „nej“. Jedná se o nejzápadnější kraj republiky, co do rozlohy sice až třetí nejmenší (3 314 km²), ale s nejmenším počtem okresů (jsou pouze 3 – Karlovy Vary, Cheb a Sokolov) a nejmenším počtem obyvatel – 307 709 obyvatel. Krajské centrum Karlovy Vary má jen necelých 54 tisíc obyvatel, což z něj činí druhé nejmenší krajské město ČR.

Kraj je orientován spíše levicově, pravici se daří obvykle pouze v krajské metropoli, naopak ČSSD a zejména KSČM získávají v ostatních okresech. Velmi slabou pozici zde dlouhodobě mají křesťanští demokraté.¹¹⁰

Šesti úspěšným subjektům bylo v posledních krajských volbách rozděleno 45 mandátů takto:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	31,39 %	16
Občanská demokratická strana	18,08 %	9
Komunistická strana Čech a Moravy	17,45 %	8
"ALTERNATIVA PRO KRAJ"	9,94 %	5
Doktoři (za uzdravení společnosti)	9,56 %	4
Koalice pro Karlovarský kraj	5,93 %	3

Tabulka 7, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Na první pohled je patrné, že v Karlovarském kraji uspělo ve volbách nejvíce subjektů z celé republiky – v ostatních krajích to bylo vždy 4 nebo 5, v tomto kraji se do krajského zastupitelstva probojovalo 6 subjektů, z toho 3 celorepublikové a 3 regionální. I díky tomu zde propadlo vůbec nejméně hlasů ze všech krajů – pouze necelých 8 % (těchto 6 kandidátek obdrželo dohromady 92,35 % platných hlasů, průměrně přitom propadne asi 12-13 % hlasů).

Tradiční nadvláda levice se potvrzuje, zároveň je ale zřejmé, že její pozice již není tak silná, když mnoho voličů dalo v těchto volbách svůj hlas raději regionálním uskupením, nebo k nim často také vůbec nepřišlo – v Karlovarském kraji byla ve všech třech krajských volbách nejnižší volební účast, což by do jisté míry mělo znamenat (ale

¹¹⁰ Srv. tamt., s. 81-82.

neznamenalo) také výraznější zisky komunistů. Slabá podpora KDU-ČSL se potvrdila - ta se i jako součást Koalice pro Karlovarský kraj do skrutinia probojovala s necelými 6 % hlasů jen těsně, pokud by kandidovala samostatně, je vysoce pravděpodobné, že by v zastupitelstvu vůbec nezasedla. Za velký úspěch lze pak označit téměř desetiprocentní zisky kandidátek dvou regionálních hnutí "ALTERNATIVA PRO KRAJ" a Doktoři (za uzdravení společnosti), které dohromady obsadily celou 1/5 krajských postů (velkou podporu měly hlavně v samotných Karlových Varech). Žádná další kandidátka nezískala ani 3 % hlasů.

5.3.5 Ústecký kraj

Ústecký kraj jak svou rozlohou 5 335 km², tak počtem 835 296 obyvatel patří mezi průměrně velké kraje. Krajská metropole Ústí nad Labem má 98 862 obyvatel.

V Ústeckém kraji se tradičně daří zejména komunistům (mimořádně vysokých zisků dosahují hlavně v okresech Louny, Most a Litoměřice),¹¹¹ naopak lidovci zde mohou očekávat zisky podprůměrné, výsledky ostatních stran se nijak nevymykají celorepublikovým trendům.

55 mandátů připadlo 4 úspěšným subjektům v tomto poměru:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	32,78 %	22
Občanská demokratická strana	20,57 %	13
Komunistická strana Čech a Moravy	18,39 %	12
Severočeši.cz	13,20 %	8

Tabulka 8, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Ústecký kraj měl hned po Karlovarském kraji ve všech krajských volbách druhou nejnižší účast, což do značné míry nahrává KSČM, která zde skutečně získala více hlasů ve srovnání s celorepublikovými výsledky. Avšak i komunistům, stejně jako občanským a sociálním demokratům, viditelně „ukrojilo“ ze zisku hnutí Severočeši.cz (jehož součástí byla i KDU-ČSL, která by jinak téměř jistě neuspěla) s více než 13 % hlasů, zejména v kontextu toho, že v předchozích volbách zde uspěly právě jen tyto tři

¹¹¹ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 82.

strany. Poměrně blízko pětiprocentní uzavírací klauzuli byla ještě Strana zelených se 4,29 % hlasů, což byl jejich druhý nejlepší výsledek v těchto volbách.

5.3.6 Liberecký kraj

Liberecký kraj, ležící na samém severu Čech, je se svou rozlohou 3 163 km² po Praze druhým nejmenším krajem ČR. Počet obyvatel Libereckého kraje dosahuje 438 671, z nichž téměř čtvrtina, přesně 105 049 obyvatel, žije v krajské metropoli Liberci.

V kraji jako celku převládá spíše pravice, která zejména v Libereckém a Jabloneckém okrese dosahuje nadprůměrných výsledků, naopak okres Česká Lípa má vysokou podporou sociálních demokratů a komunistů mnohem blíže k sousednímu kraji Ústeckému. Jinde v kraji mají ale ČSSD i KSČM velmi podprůměrnou pozici. Kromě okresu Semily, který z hlediska politické orientace vykazuje spíše znaky Východních Čech, zde mají slabé zisky i křesťanští demokraté.¹¹²

Do krajského zastupitelstva bylo zvoleno 5 politických stran či hnutí, které si mezi sebou rozdělily 45 mandátů následovně:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	26,79 %	15
Občanská demokratická strana	22,50 %	12
Komunistická strana Čech a Moravy	13,89 %	8
Starostové pro Liberecký kraj	13,78 %	7
Strana pro otevřenou společnost	6,12 %	3

Tabulka 9, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Síla pravice v Libereckém kraji se projevila i v těchto volbách – zatímco zisk ODS výrazně nezaostal za průměrem ČR, ČSSD zde velkého úspěchu nedosáhla – zůstala devět procent pod celorepublikovým průměrem. Lze předpokládat, že nejvíce jí ze zisku ubylo ve prospěch dvou regionálních uskupení, a to Starostů pro Liberecký kraj a Strany pro otevřenou společnost, které v úhrnu získaly pětinu hlasů, což jim vyneslo 7, respektive 3 mandáty.

¹¹² Srv. tamt., s. 82-83.

Přestože bylo v Libereckém kraji zvoleno pět subjektů, našly se ještě tři další, jež měly nemalý potenciál ke zvolení – v první řadě to byla Strana zelených, která zde se ziskem 4,94 % hlasů dosáhla vůbec nejlepšího výsledku ze všech krajů¹¹³, šest desetin procenta dělilo od úspěchu také Unii pro sport a zdraví, relativně blízko byla i Koalice pro Liberecký kraj se 3,84 % hlasů. V součtu tak výsledky těchto voleb reprezentují jen 83 % voličů, zbylých téměř 17 % hlasů propadlo.

5.3.7 Královéhradecký kraj

Královéhradecký kraj se rozkládá na ploše 4 759 km² a má 554 860 obyvatel, lze jej tedy označit za kraj průměrný jak rozlohou, tak počtem obyvatel. Krajské sídlo Hradec Králové má 96 122 obyvatel.

Královéhradecký kraj patří mezi nejpravicejší kraje vůbec. Ve většině okresů získávají občanští demokraté více procent hlasů, než odpovídá průměru ČR, výjimkou je jen Rychnovsko, kde si vylepšují jinak slabou pozici komunisté, a Jičínsko, kde se poměrně dobře daří ČSSD, ani tady však tyto strany obvykle nedosahují na svůj celorepublikový průměr. Velmi nízkou podporu nalézají komunisté na Náchodsku, kde se naopak dobře daří křesťanským demokratům, ti bodují také na Rychnovsku.¹¹⁴

45 mandátů bylo rozděleno mezi 5 kandidátek tímto poměrem:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	31,94 %	18
Občanská demokratická strana	24,33 %	13
Komunistická strana Čech a Moravy	13,47 %	7
Koalice pro Královéhradecký kraj	7,68 %	4
SNK Evropští demokraté	6,02 %	3

Tabulka 10, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Zisk ODS v těchto volbách sice nebyl v Královéhradeckém kraji nijak významně nadprůměrný, ale slabší pozice jak ČSSD, tak KSČM se potvrdily. Koalice pro Královéhradecký kraj, jejíž součástí byla i KDU-ČSL, podle očekávání nejvíce

¹¹³ Že byla skutečně blízko k úspěchu, dokládá fakt, že oněch potřebných 0,06 %, která chyběla straně pro postup do skrutinia, znamenala v reálných číslech pouhých 78 hlasů.

¹¹⁴ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciacie volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 83.

získala na Náchodsku. SNK ED se do skrutinia probojovalo zejména díky vysoké podpoře voličů na Rychnovsku (zde získalo 14 % hlasů).

Ve srovnání s všeobecnými trendy i předchozími krajskými volbami je překvapující, že samotný okres Hradec Králové není nejpravavicovějším okresem kraje a že v něm ČSSD získala nadprůměrný počet hlasů.

Za zmínku stojí ještě výsledek kandidátky Volba pro kraj, která se 4,95 % hlasů dopadla obdobně jako SZ v Libereckém kraji, když jí k pokoření pětiprocentní uzavírací klauzule chybělo pouhých 90 hlasů. Poměrně blízko ke zvolení byla také Strana zelených (3,97 %) a NEZÁVISLÍ (3,56 %), i jejich neúspěch se projevil ve vysokém procentu propadlých hlasů (přes 16 %).

5.3.8 Pardubický kraj

Pardubický kraj je jak z geografického, tak z politického hlediska podobný sousednímu Královéhradeckému kraji, má rozlohu 4 519 km² a 516 150 obyvatel, je tedy o něco málo menší než jeho severní soused. Také krajská metropole Pardubice je vedle Hradce Králové jen o pár tisíc obyvatel menší – má jich 90 853.

Jih a jihovýchod kraje zasahuje na historické území Moravy, což se promítá i do volebních výsledků. Ve srovnání s Královéhradeckým krajem je zde o něco slabší podpora občanských demokratů a komunistů (ti získávají jen na Chrudimsku), naopak lépe se zde daří sociálním demokratům a zejména lidovcům (okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí), v celkovém měřítku kraj ale stále zůstává pravicovým až středopracicovým.¹¹⁵

Výsledky krajských voleb rozhodly o rozdělení 45 mandátů tímto způsobem:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	35,73 %	19
Občanská demokratická strana	20,80 %	11
Koalice pro Pardubický kraj (KPK)	18,59 %	9
Komunistická strana Čech a Moravy	13,00 %	6

Tabulka 11, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

¹¹⁵ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 83.

Tabulka poukazuje na očekávaný podprůměrný zisk KSČM a průměrný výsledek ČSSD, ODS ve volbách mírně zaostala za svým celorepublikovým průměrem, naopak zejména díky podpoře „lidoveckých“ okresů bodovala i Koalice pro Pardubický kraj (její součástí byla KDU-ČSL). Ze subjektů, které se do skrutinia neprobojovaly, byli úspěchu nejbližší "Nezávislí starostové pro kraj" se 3,66 % hlasů, žádné další uskupení více než tři procenta hlasů nezískalo.

5.3.9 Vysočina

Kraj Vysočina, dříve Jihlavský kraj, leží na pomezí Čech a Moravy a je vedle Prahy jediným krajem, který nemá v názvu stanoveném ústavním zákonem slovo „kraj“. Rozloha Vysočiny je 6 795 km², počet obyvatel pak 515 349, z nich asi desetina (51 362 obyvatel) žije v nejmenším krajském městě ČR - Jihlavě.

Kraj Vysočina je z hlediska volebních výsledků poměrně různorodý, což lze vysvětlit zejména tím, že je tvořen okresy, které v minulosti patřily jak do historického území Čech, tak Moravy. Společným rysem celého kraje je slabší pozice občanských demokratů a naopak silnější postavení sociálních demokratů. Proměnlivé postavení KDU-ČSL je patrné na nižších ziscích v Jihlavském okrese a naopak dobrými výsledky v okresech Havlíčkův Brod, Pelhřimov a zejména Žďár nad Sázavou. Na Třebíčsku a Havlíčkobrodsku pak nacházejí poměrně dost stoupenců jinak v kraji průměrní komunisté.¹¹⁶

Čtyři strany si na Vysočině rozdělily 45 mandátů v tomto poměru:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	39,87 %	21
Občanská demokratická strana	21,01 %	11
Komunistická strana Čech a Moravy	15,72 %	8
KDU-ČSL	10,81 %	5

Tabulka 12, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Uvedená tabulka jen potvrzuje výše popsané předpoklady: velmi dobrý výsledek ČSSD, slabší ODS, průměrní komunisté a nadprůměrní lidovci. Za zmínku stojí již jen okres Havlíčkův Brod, kde stále více posilují komunisté na úkor lidovců. Relativně

¹¹⁶ Srv. tamt., s. 83-84.

blízko k překročení pětiprocentní uzavírací klauzule mělo ještě SNK Evropští demokraté, nakonec ale získalo jen 3,79 % hlasů a do boje o mandáty tak nezasáhlo.

5.3.10 Jihomoravský kraj

Jihomoravský kraj (do května roku 2001 Brněnský) je na čtvrté pozici mezi kraji ČR jak svou rozlohou (7 195 km²), tak počtem 1 151 508 obyvatel. Jeho metropolí je druhé největší město republiky Brno s 403 744 obyvateli.

Výsledky voleb v Jihomoravském kraji obvykle vykazují tyto znaky: slabá pozice ODS, průměrná pozice levicových stran a silná KDU-ČSL.

Samotné Brno je podstatně pravicovější než zbytek kraje, naopak v okresech „okolo“ krajského města se lépe daří ČSSD, v některých okresech získávají i komunisté (Blansko, Vyškov, Znojmo). KDU-ČSL nachází značnou podporu ve všech okresech kraje, nejvíce na Hodonínsku.¹¹⁷

V posledních krajských volbách v Jihomoravském kraji překonaly pětiprocentní hranici 4 strany, kterým z 65 mandátů připadl následující počet:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	34,84 %	26
KDU-ČSL	23,89 %	18
Občanská demokratická strana	15,88 %	11
Komunistická strana Čech a Moravy	14,41 %	10

Tabulka 13, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Ani v Jihomoravském kraji výsledky krajských voleb ničím nepřekvapily – ČSSD i KSČM jen mírně zaostaly za svými celorepublikovými průměry, občanští demokraté jen těsně uhájili před komunisty alespoň třetí pozici daleko za druhými lidovci, kteří zde dosáhli svého vůbec nejlepšího výsledku v těchto krajských volbách (jejich zisky jsou vyrovnané i v rámci jednotlivých okresů – v žádném neměli méně než 20 % hlasů). Podstatně méně než v obou předchozích krajských volbách získala KSČM v Brně (jen necelých 10 % hlasů), což jí mírně snížilo celkový zisk. Strana zelených zde získala 3,64 % hlasů, což jí k zisku mandátu nestačilo.

¹¹⁷ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 84-85.

5.3.11 Olomoucký kraj

Olomoucký kraj je průměrným krajem České republiky jak rozlohou 5 267 km², tak počtem 642 223 obyvatel. Také Olomouc (102 104) je průměrně velkým krajským městem.

Olomoucký kraj je z hlediska volebních trendů poměrně homogenní – je celkově levicově orientován, přičemž kromě okresu Jeseník, kde mají silnější pozici komunisté, spíše na sociální demokracii. Pozice ODS je zde o poznání slabší ve srovnání s většinou českých okresů, a průměrná ve srovnání s okresy moravskými a slezskými, ani postavení KDU-ČSL nedosahuje takové výše jako na jižní Moravě nebo ve východních Čechách.¹¹⁸

Čtyři úspěšné strany si v Olomouckém kraji rozdělily 55 mandátů takto:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	39,78 %	27
Občanská demokratická strana	20,34 %	13
Komunistická strana Čech a Moravy	15,80 %	10
KDU-ČSL	8,75 %	5

Tabulka 14, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Orientace Olomouckého kraje na demokratickou levici se v těchto volbách prokázala – ČSSD si zde připsala třetí nejlepší výsledek po Moravskoslezském kraji a Vysočině. KSČM měla zisk průměrný a ODS podprůměrný, výsledek lidovců rozhodně nepředčil očekávání, v daném kraji ho ale nelze považovat za špatný. Za pozornost stojí ještě výrazná podobnost výsledků voleb se sousedním krajem Vysočina, ODS a KSČM zde měly prakticky totožné výsledky i v předchozích dvou krajských volbách. Z neúspěšných stran byly nejbližší pětiprocentnímu prahu dva subjekty - mírně přes 3 % získaných platných hlasů se přehouply kandidátky Šance pro náš kraj a "Nezávislí starostové pro kraj".

¹¹⁸ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciacie volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 85.

5.3.12 Zlínský kraj

Zlínský kraj je svou rozlohou 3 964 km² v porovnání s ostatními kraji spíše menší, počtem 591 397 obyvatel pak průměrně velký. Krajská metropole Zlín je se 77 201 obyvateli třetím nejmenším krajským městem České republiky.

Podobně jako v Olomouckém kraji je i zde voličstvo poměrně homogenní, v celkově pravicově orientovaném kraji je výjimkou pouze levicový okres Kroměříž, který má politicky blíže ke kraji Olomouckému, s nímž sousedí. I zde je ale patrná větší podpora lidovců, v celém kraji je pak tím silnější, čím je okres situován jižněji, podpora občanských demokratů vykazuje přesně opačné tendence – čím severněji, tím pro ODS lépe. Celý kraj a zejména okresy Vsetín a Zlín jsou typické slabou pozicí komunistů.¹¹⁹

Z krajských voleb vzešlo pět úspěšných subjektů, které si mezi sebou rozdělily 45 mandátů v tomto poměru:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	35,40 %	18
Občanská demokratická strana	21,96 %	11
KDU-ČSL	13,35 %	6
Komunistická strana Čech a Moravy	11,18 %	5
STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ PRO ZLÍNSKÝ KRAJ	10,08 %	5

Tabulka 15, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Podle předpokladů se ve Zlínském kraji dařilo lidovcům – z krajů, v nichž kandidovala KDU-ČSL samostatně, zde dosáhla svého druhého nejlepšího výsledku. Sociální demokracie tady za svými průměrnými zisky zaostala, i když jen mírně. Stejně dopadla i ODS. Oběma stranám zřejmě ubyly hlasy ve prospěch hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ PRO ZLÍNSKÝ KRAJ, které se ziskem deseti procent platných hlasů obsadilo 5 krajských postů. Komunisté na svůj celorepublikový průměr dosáhli dle očekávání jen v Kroměříži, jinde byla jejich podpora slabá (ve Zlíně dokonce jen osmiprocentní). Přes 3 % hlasů získala již jen Koalice nestraníků. Propadlých hlasů zde bylo velmi málo – jen 8 %, což je po Karlovarském kraji nejméně ze všech krajů.

¹¹⁹ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciacie volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 85.

5.3.13 Moravskoslezský kraj

Moravskoslezský kraj (do května roku 2001 Ostravský) se rozkládá na severu Moravy a ve Slezsku na ploše 5 426 km². Zatímco rozlohou jde o průměrně velký kraj, počtem 1 249 033 obyvatel je těsně po Praze druhým největším krajem Česka. Krajské sídlo Ostrava patří s 316 055 obyvateli mezi 3 největší města ČR.

Pro Moravskoslezský kraj je charakteristická slabší pozice KDU-ČSL, silnější postavení ODS, ČSSD i komunistů. V samotné Ostravě slaví obvykle úspěch sociální demokraté, dobrých výsledků zde dosahuje i ODS, naopak velmi slabá je v krajském městě KDU-ČSL. Některé okresy kraje (Bruntál, Karviná) inklinují k výrazné podpoře levice, ostatní okresy vykazují vyšší podporu občanským demokratům a lidovcům.¹²⁰

Z výsledků krajských voleb v Moravskoslezském kraji vykrytalizoval pro 4 strany následující podíl na celkem 65 mandátech:

Kandidující strana	platné hlasy	získané mandáty
Česká strana sociálně demokratická	42,63 %	31
Občanská demokratická strana	24,90 %	18
Komunistická strana Čech a Moravy	15,92 %	11
KDU-ČSL	7,10 %	5

Tabulka 16, zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Okresy Bruntál a Karviná potvrdily vysokou voličskou podporu levici a pomohly ČSSD k nejlepšímu krajskému volebnímu výsledku z celé ČR (v Karvině měla ČSSD dokonce přes 50 %). V Ostravě dosáhli jak občanští, tak sociální demokraté i komunisté nadprůměrných zisků, lidovci svou celkovou pozici vylepšili zejména více jak 10 % hlasů na Opavsku a Novojičínsku. Kromě výše zmíněných levicových okresů si v porovnání s ostatními kraji vedla v Moravskoslezském kraji nadprůměrně i ODS, vyjma Opavska a Frýdeckomístecka i KSČM. Žádná další strana nezískala nad 3 % hlasů, procento propadlých hlasů zde bylo nízké – jen necelých 10 %.

¹²⁰ Srv. SOKOL, P. - MRKLAS, L. Úvod do volební geografie krajů v ČR: Prostorová diferenciací volebních výsledků. In MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. cit.vyd., s. 85-86.

5.4 Shrnutí výsledků krajských voleb 2008

Pokud byla před třetími krajskými volbami mapa krajů modrá, po 18. říjnu 2008 je kompletně oranžová, a to včetně Jihomoravského kraje, kde v předchozích krajských volbách uspěla KDU-ČSL. Kromě ČSSD skončily všechny parlamentní strany hluboko v poli poražených. „Socialistům se vyplatila taktika přesvědčování voličů, že na úrovni krajů mohou korigovat vládní politiku. Vyburcovali o deset procent voličů více, než kolik jich přišlo před čtyřmi lety.“¹²¹

Největší propad zaznamenali občanští demokraté, kteří získali o téměř 13 % méně hlasů než v předchozích krajských volbách a ztratili 111 mandátů. Předseda ODS Mirek Topolánek se tuto prohru pokusil zlehčit tvrzením, že v Česku ještě nikdy vládnoucí strana krajské volby nevyhrála. Porážku v krajských volbách zažila i KDU-ČSL - přišla o jediného hejtmana Stanislava Juránka a ve svých moravských baštách zaznamenala velké ztráty. Politolog Mlejnek se domnívá, že „KDU doplatila na vyšší volební účast, ale patrně i na to, že její voliči jsou většinou starší lidé z venkova, kteří mohou nelibě nést vládní reformy ve zdravotnictví.“¹²² Komunisté vyšli z voleb jako třetí, ve třech krajích jako čtvrtí, a celkově si pohoršili o téměř 5 %.

Vůbec nejhůře ale dopadla Strana zelených, která se neprobojovala ani do jednoho krajského zastupitelstva. Podle politologa Mlejníka „Zelení doplatili i na to, že jim „celostátní sláva“ parlamentní a vládní strany stoupla do hlavy, přičemž zapomněli, že v regionech jsou velmi slabou stranou. Nezapojili se do žádných koalic a doplatili na to.“¹²³

Výsledky posledních krajských voleb potvrzují charakteristiky teorie voleb druhého řádu, které jsou uvedeny v kapitole 3.4 – za prvé zde byla v porovnání s posledními volbami do Poslanecké sněmovny nižší volební účast (o více než 24 %), za druhé lidé více „volili srdcem“, což se ale v důsledku projevilo spíše než výrazným úspěchem menších nebo nových stran vyšším procentem propadlých hlasů v porovnání s volbami do sněmovny (ve volbách do PS v roce 2006 propadlo necelých 6 % hlasů, v krajských volbách to bylo v průměru více než dvakrát tolik). Dále se ukázalo, že

¹²¹ BARTOŠ, A.B. Paroubek může sestavit rudé koalice, Bém vyzval vedení ODS k rezignaci [online]. *iDNES.cz*. 18.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/paroubek-muze-sestavit-rude-koalice-bem-vyzval-vedeni-ods-k-rezignaci-1kl-/domaci.asp?c=A081018_182450_domaci_adb.

¹²² Tamt.

¹²³ Tamt.

prosazení témat, která jsou typická pro prvořadě volby, do předvolební kampaně druhořadých voleb, zvyšuje volební účast (v porovnání s předchozími krajskými volbami byla o více než 10 % vyšší) a ovlivňuje výsledky voleb. Nejzřetelnějším rysem druhořadých voleb pak byl v těchto krajských volbách úbytek hlasů vládnoucí strany (respektive stran) a naopak posílení opozice (ČSSD).

6. Krajské politické koalice

Zatím poslední krajské volby znamenaly jednoznačné vítězství ČSSD, a to ve všech krajích. Spolu s nimi se do všech krajských zastupitelstev dostala i ODS a KSČM. Sociální demokraté díky tomuto výsledku získali možnost mít hlavní slovo při sestavování krajských rad v každém ze třinácti krajů České republiky a občanští demokraté nebo komunisté pro ně ve většině krajů mohli být předpokládanými koaličními partnery.

6.1 Možné varianty krajských koalic

Možné podoby krajských koalic se začaly rýsovat již několik minut po skončení voleb, kdy předběžné výsledky poukazovaly na poměrně jasné vítězství sociální demokracie, která by mohla být schopna díky vysokým ziskům sestavit ve většině krajů čistě levicovou vládu s komunisty, což v tu chvíli nevyloučil ani předseda ČSSD Jiří Paroubek (na druhou stranu ji, možná z taktických důvodů, nechtěl před ukončením hlasování ani potvrdit, stejně jako někteří sociálnědemokratičtí kandidáti na post hejtmana).

Kromě ryze levicových krajských vlád se během hlasování nabízely ještě další možné varianty krajských koalic, první byla tzv. varianta velké koalice, tedy spojení ODS a ČSSD, což ovšem někteří čelní představitelé sociálních demokratů (např. David Rath) kategoricky odmítli, na druhou stranu by se v krajích nejednalo o nic nového, ODS a ČSSD dosud spolupracovaly ve čtyřech krajích – v Libereckém, Karlovarském, Ústeckém a ve Zlínském.

Další potenciální podobou se v některých krajích jevila středolevá koalice složená z ČSSD a jiného menšího středového subjektu, například křesťanských demokratů (respektive v některých krajích Koalice pro ...), jejichž zisky již v průběhu prvního volebního dne vypadaly slibně například v Pardubickém nebo Jihomoravském kraji.

Poslední uvažovanou podobou vlády v krajích byla tzv. varianta vládní koalice, ideální pro ODS, která by v krajských zastupitelstvech po vzoru Poslanecké sněmovny vytvořila koalici s lidovci a zelenými, případně i s jinými středovými či pravicovými

subjekty, což se ale po oficiálním vyhlášení výsledků ukázalo jako technicky nemožné, neboť zelení se neprobojovali ani do jednoho krajského zastupitelstva a ODS v žádném z krajů nemohla jen s „nelevicovými“ subjekty získat potřebnou nadpoloviční většinu.¹²⁴

6.2 Politická vyjednávání v jednotlivých krajích

Dle očekávání byly dny následující po krajských volbách ve znamení koaličních vyjednávání mezi jednotlivými politickými stranami. Možných scénářů politického vývoje bylo, jak je nastíněno výše, několik. Již krátce po vyhlášení výsledků voleb se skutečně začalo spekulovat o vytvoření krajských koalic mezi sociálními demokraty a komunisty, kteří jasně deklarovali, že se vstupu do krajských vládních koalic se sociální demokracií bránit nebudou,¹²⁵ navíc potenciální koalice ČSSD a KSČM by v každém z krajů měla potřebnou nadpoloviční většinu. „Předseda ČSSD se ve svém prohlášení vyjádřil v tom smyslu, že krajským sociálním demokratům nechává při tvorbě koalic volnou ruku. Zdůraznil, že jediné, na čem záleží, bude plnění volebního programu.“¹²⁶ Na druhou stranu se už krátce po skončení voleb nechal slyšet, že uzavírání koalic s ODS se mu příliš nezamlouvá, tuto variantu pak přímo vyloučil například ve Středočeském kraji.¹²⁷ V jiných krajích byli lídři sociálnědemokratické kandidátky ve svých výrocích o poznání zdrženlivější a předem nevylučovali prakticky žádnou z možných podob krajských koalic.

Několik dní po volbách se v médiích objevila zpráva, že ČSSD nabídla křesťanským demokratům účast v některých krajských koalicích výměnou za pád vlády, což KDU-ČSL ústy svého tehdejšího předsedy Jiřího Čunka odmítla, sociální demokraté tuto informaci popřeli.¹²⁸

¹²⁴ Srv. KOPECKÝ, J. Ve volbách mohou poprvé vzniknout rudé kraje [online]. *iDNES.cz*. 17.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ve-volbach-mohou-poprve-vzniknout-rude-kraje-fny-/domaci.asp?c=A081016_221810_domaci_lf.

¹²⁵ Předseda KSČM Vojtěch Filip již několik hodin po ukončení hlasování prohlásil, že zástupci jeho strany domlouvají na následující den schůzky s představiteli ČSSD. BARTOŠ, A.B. Paroubek může sestavit rudé koalice, Bém vyzval vedení ODS k rezignaci [online]. cit.vyd.

¹²⁶ PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. cit.vyd.

¹²⁷ Srv. BARTOŠ, A.B. Paroubek může sestavit rudé koalice, Bém vyzval vedení ODS k rezignaci [online]. cit.vyd.

¹²⁸ Srv. ČTK – POLOCHOVÁ, I. Lidovci odmítli nabídku ČSSD na krajské koalice výměnou za pád vlády [online]. *iDNES.cz*. 21.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/lidovci-odmitli->

6.2.1 Středočeský kraj

Vzhledem k tomu, že sociální demokraté ve Středočeském kraji předstihli ODS o pouhý jeden mandát a zároveň spojení s ní již předem vyloučili, jevila se zde jako jediná reálná varianta vláda ČSSD s podporou komunistů, neboť s poslední stranou, která se do zastupitelstva probojovala - "Nezávislími starosty pro kraj," by sociální demokracie většinu nezískala.

Lídr vítězné strany ve Středočeském kraji David Rath se již krátce po volbách vyjádřil, že preferuje krajskou radu složenou pouze ze socialistů s tichou podporou jiné strany, koalici s KSČM odmítl, jak sám řekl, proto, že „komunistická strana se bohužel neodřízla od své předchůdkyně, od své minulosti, tudíž je pro nás dost složité s nimi podepisovat nějaké koaliční dohody,“ a spojení s ODS zase podle něj brání programové rozdíly.¹²⁹ Podobná slova pronesl i šéf středočeské ODS a končící hejtman Petr Bendl, když uvedl, že ODS nemůže plnit to, co lidem slíbila sociální demokracie, a že je proto připravena plnit funkci konstruktivní opozice.¹³⁰

Velká koalice ve Středočeském kraji se tak stala i přes další jednání sociálních a občanských demokratů nereálnou a jediným řešením byla pro ČSSD podpora komunistů, kteří ale již od prvního dne po volbách prohlašovali, že jsou připraveni vstoupit do krajských koalic, avšak pouhá podpora sociálním demokratům podle nich nepřipadá v úvahu.¹³¹

Ačkoli v programových otázkách panovala mezi ČSSD i KSČM shoda, ve věci účasti či neúčasti komunistů v krajské radě se strany nemohly dohodnout. Teprve po třech týdnech od voleb komunisté oficiálně potvrdili, že ve Středočeském kraji podpoří sociální demokraty výměnou za některé ústupky i bez své účasti v radě.¹³²

nabidku-cssd-na-krajske-koalice-vymenou-za-pad-vlady-1gf-
/domaci.asp?c=A081021_142702_domaci_ipl.

¹²⁹ Srv. ČTK – iDNES.cz. Filip odmítá podporu KSČM menšinovým vládám v krajích [online]. *iDNES.cz*. 19.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/filip-odmita-podporu-kscm-mensinovym-vladam-v-krajich-pfh-/domaci.asp?c=A081019_204310_domaci_lf.

¹³⁰ Srv. POLÁKOVÁ, L. - ČTK. Rath zatím neuspěl u komunistů, Bendla obvinil z povolebních čachrů [online]. *iDNES.cz*. 27.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rath-zatim-neuspel-u-komunistu-bendla-obvinil-z-povolebnich-cachru-1fv-/domaci.asp?c=A081027_133902_domaci_lpo.

¹³¹ Srv. ČTK – iDNES.cz. Filip odmítá podporu KSČM menšinovým vládám v krajích [online]. cit.vyd.

¹³² Srv. PŮROVÁ, Z. – NĚMCOVÁ, B. Rathovu vládu ve středních Čechách budou podporovat komunisté [online]. *iDNES.cz*. 7.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rathovu-vladu-ve-strednich-cechach-budou-podporovat-komuniste-pvi-/domaci.asp?c=A081107_122212_domaci_lf.

Výsledkem politických vyjednávání se zde tak stala menšinová vláda ČSSD s podporou komunistů, na ustavujícím jednání zastupitelstva kraje byl středočeským hejtmánem 24. listopadu 2008 zvolen 36 hlasy (26 ČSSD a 10 KSČM) z 65 možných David Rath, stejně tak byla zvolena i nová krajská rada složená výhradně ze sociálních demokratů.¹³³

6.2.2 Jihočeský kraj

V Jihočeském kraji nabídl sociálnědemokratický kandidát na hejtmána Jiří Zimola necelé dva týdny po volbách dohodu lidovcům a ODS, čímž popřel týden stará slova předsedy ČSSD Jiřího Paroubka, že koalice s ODS jsou vyloučeny.¹³⁴ Naopak o koalici s komunisty se zde ani neuvažovalo a jen s lidovci by ČSSD většinu nezískala. Minimálně v tomto kraji se tak nemusí vyplnit Paroubkova předpověď, že organizace ODS zůstanou po krajských volbách „out“. V některých krajích, včetně Jihočeského, jsou občanští demokraté ochotni dohodnout se i na principu omezení poplatků v krajských nemocnicích, které se jeví jako jedna z hlavních překážek při vyjednáváních. Končící jihočeský hejtmán Jan Zahradník k tomu řekl, že ODS se chce dohodnout na zavedení dobrovolného systému, to znamená, „že si nechá peníze vrátit jen ten, kdo bude chtít.“¹³⁵

Necelé čtyři týdny po volbách členové klubu zastupitelů ČSSD jednomyslně odhlasovali, že se v jihočeském zastupitelstvu spojí na následující čtyři roky s občanskými demokraty. O týden později (19. listopadu) pak společně podepsali koaliční smlouvu, podle které ČSSD v jedenáctičlenné radě připadlo sedm křesel a ODS čtyři. Hejtmánem se podle předpokladů stal na ustavujícím jednání zastupitelstva

¹³³ Srv. tamt.

¹³⁴ Srv. KOPECKÝ, J. David Rath je v rudé pasti, v kraji se mu nedaří zlomit komunisty [online]. *iDNES.cz*. 1.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/david-rath-je-v-rude-pasti-v-kraji-se-mu-nedari-zlomit-komunisty-psj-/domaci.asp?c=A081031_215755_domaci_abr. Též srv. WIRNITZER, J. - PŮROVÁ, Z. - KOPECKÝ, J. Šéf ČSSD promluvil a Rath rázem přišel o schůzku s Bendlem [online]. *iDNES.cz*. 23.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/sef-cssd-promluvil-a-rath-razem-prisel-o-schuzku-s-bendlem-p3a-/domaci.asp?c=A081023_125113_domaci_jw.

¹³⁵ KOPECKÝ, J. David Rath je v rudé pasti, v kraji se mu nedaří zlomit komunisty [online]. cit.vyd.

dne 24. listopadu volební lídr socialistů Jiří Zimola, taktéž byli zvoleni i jeho náměstci a členové rady.¹³⁶

V Jihočeském kraji tak měsíc po volbách vznikla velká koalice ČSSD a ODS, která má v pětapadesátičlenném zastupitelstvu drtivou většinu 41 hlasů (z toho ČSSD 22 mandátů a ODS 19). V opozici zde zůstávají komunisté s deseti mandáty a lidovci se čtyřmi.¹³⁷

6.2.3 Plzeňský kraj

V Plzeňském kraji byl poměr přidělených mandátů podobný jako v předchozích dvou krajích a proto se ani možnosti sestavení vládních koalic příliš nelišily. Pokud by zde sociální demokraté a komunisté vyjednali sestavení koalice, získali by dohromady 28 hlasů, což by jim zaručilo ve 45-ti členném zastupitelstvu pohodlnou většinu. Další variantou tu byla „velká koalice“ mezi ČSSD a ODS, tato možnost se však vzhledem k agresivní kampani ČSSD (zejména proti ODS), jevila méně pravděpodobnou. Vláda sociálních demokratů s Koalicí pro Plzeňský kraj (tvořenou lidovci a SNK-ED, která získala celkem tři mandáty), by postrádala smysl, neboť by se dosažení většiny v zastupitelstvu ani vzdáleně nepřiblížila.¹³⁸ Poslední možnou variantou by pak byla menšinová vláda sociálních demokratů s tichou podporou jiné strany.

Několik dní po volbách sociální demokraté nabídli všem úspěšným stranám v Plzeňském kraji duhovou koalici, tedy zastoupení všech stran v radě. To však odmítla ODS (té byla nabídnuta 2 křesla v radě) i Koalice pro Plzeňský kraj kvůli účasti komunistů, kteří s 9 mandáty skončili ve volbách třetí, ovšem velká koalice bez komunistů se nejevila jako příliš pravděpodobná, a tak zbyla pouze možnost otevřené či tiché spolupráce ČSSD s KSČM.¹³⁹

Tato spolupráce byla skutečně během několika týdnů potvrzena - sociální demokraté zde díky dohodě s komunisty povládnu menšinově, bývalá ministryně zdravotnictví za ČSSD Milada Emmerová se tak stala necelý měsíc po volbách (14.

¹³⁶ Srv. ČTK. Na jihu Čech se zřejmě spojí sociální demokraté s ODS [online]. *iDNES.cz*. 12.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/na-jihu-cech-se-zrejme-spoji-socialni-demokrate-s-ods-f92-/domaci.asp?c=A081112_192532_domaci_zra.

¹³⁷ Srv. ČTK - WIRNITZER, J. „Oranžové“ v krajské koalici na jihu Čech doplní „modří“ [online]. cit.vyd.

¹³⁸ Srv. PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. cit.vyd.

¹³⁹ Srv. KOPECKÝ, J. David Rath je v rudé pasti, v kraji se mu nedaří zlomit komunisty [online]. cit.vyd.

listopadu) historicky první ženou, která usedla do hejtmanského křesla. Hlasovalo pro ni 29 ze 45 zastupitelů, kromě ČSSD ji podle společné dohody podpořili také komunisté.¹⁴⁰

6.2.4 Karlovarský kraj

Stejně jako ve všech krajích České republiky zvítězila ČSSD i v kraji Karlovarském, zde se však do zastupitelstva probojovalo ještě dalších pět subjektů, což nabízí při koaličních vyjednáváních mnohem více možností, na druhou stranu to může jednání i o to více zkomplikovat. Lídr sociálnědemokratické kandidátky a s největší pravděpodobností budoucí hejtman Josef Novotný, se tři dny po volbách vyjádřil, že sociální demokracie se nebude bránit spolupráci s žádnou politickou stranou, která získala mandáty v karlovarském krajském zastupitelstvu, tudíž i s ODS.¹⁴¹

Případná koalice s občanskými demokraty by měla pohodlnou většinu pětadvaceti mandátů, koalice s komunisty jen těsnou většinu čtyřadvaceti, jiná dvoučlenná koalice v karlovarském kraji by nebyla možná.

Z povolebních vyjednávání se všemi úspěšnými subjekty vykryštovala koncem října spolupráce sociálních demokratů s komunisty, počátkem listopadu pak již bylo téměř rozhodnuto i o tom, že komunisté přímo zasednou v krajské radě, společně s nimi pak v radě obsadilo dvě křesla hnutí Doktoři (za uzdravení společnosti).

Tato tříčlenná koalice získala v zastupitelstvu pohodlnou většinu 28 mandátů (16 ČSSD, 8 KSČM a 4 Doktoři), a 13. listopadu, tedy týden poté, co její podobu potvrdil i krajský výkonný výbor ČSSD, byli zvoleni členové rady a počtem 26 hlasů od 43 přítomných zastupitelů také hejtman Josef Novotný, který ČSSD vedl v Karlovarském kraji do vítězných voleb.¹⁴²

¹⁴⁰ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. *iDNES.cz*. 22.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/jak-se-kraje-zbarvily-do-oranzova-a-kdo-jsou-novi-hejtmani-pmu-/domaci.asp?c=A081113_140442_domaci_adb.

¹⁴¹ Srv. UREŠOVÁ, D. Novotný: Z výsledků mám radost, cítím i zodpovědnost [online]. *denik.cz*. 12.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://karlovarsky.denik.cz/volby-2008/kvk-rozhovor-novotny-20081021.html>

¹⁴² Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

6.2.5 Ústecký kraj

V Ústeckém kraji umožnily výsledky voleb vítězným sociálním demokratům sestavit koaliční vládu s kterýmkoliv ze subjektů, které se do zastupitelstva dostaly – s každým z nich by totiž získala většinu. Paradoxně zde ale byla situace o dost komplikovanější než v jiných krajích.

Nejprve se při prvním povolebním jednání ČSSD s KSČM shodla téměř ve všech bodech a zdálo se, že čistě levicová krajská koalice je na spadnutí, zejména ve chvíli, kdy vyjednávací tým sociálních demokratů zrušil plánovanou schůzku s ODS.¹⁴³ Na druhou stranu zde po obě předchozí volební období fungovala velká koalice ODS a ČSSD, v níž chtěli mnozí členové ústecké sociální demokracie pokračovat.

Ta se po dlouhých vyjednáváních nakonec více než měsíc po volbách potvrdila – v Ústeckém kraji byla 25. listopadu dohodnuta vláda sociálních a občanských demokratů a jednoho přeběhlíka od politického hnutí Severočeši.cz. Do čela krajské vlády byla čtyřiceti hlasy zvolena místopředsedkyně ČSSD a dvojka kandidátky Jana Vaňhová (koalice má ovšem celkem 36 zastupitelů – 22 z ČSSD, 13 z ODS a jednoho nezávislého, pro Vaňhovou tak hlasovali i čtyři zastupitelé z jiných stran).¹⁴⁴ V jedenáctičlenné radě Ústeckého kraje definitivně obsadila sedm křesel ČSSD, tři ODS a jedno křeslo v tu dobu už nezávislý Mirko Bernas.

6.2.6 Liberecký kraj

Podle výsledků hlasování se těsně po volbách zdálo, že nejpravděpodobnější variantou krajské vlády v Libereckém kraji bude levostředová koalice sociálních demokratů s hnutím Starostové pro Liberecký kraj a Stranou pro otevřenou společnost. Takováto koalice, která by měla pohodlnou většinu 25 mandátů z celkových 45, by naplnila i představy Jiřího Paroubka o optimální podobě krajských koalic. Strany spolu začaly vyjednávat krátce po volbách a zdálo se, že ve většině témat nacházejí shodu. Hejtmanem by se pravděpodobně stal lídr vítězné ČSSD Stanislav Eichler.¹⁴⁵

¹⁴³ Srv. NOHL, R. Rýsuje se menšinová vláda [online]. *denik.cz*. 25.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://ustecky.denik.cz/volby-2008/20081023_rm_koal.html.

¹⁴⁴ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

¹⁴⁵ Srv. VÁVRA, A. Nová krajská vláda je na světě [online]. *denik.cz*. 31.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://liberecky.denik.cz/volby-2008/socialni-demokrate-uzavreli-koalici-se-starosty-a-.html>.

„Záložními“ variantami pro ČSSD by kromě menšinové vlády ještě mohla být koalice s ODS nebo KSČM – s oběma stranami by sociální demokraté měli také většinu.

Dva týdny po volbách však vyjednávání o tříčlenné levostředové koalici ztroskotala. Ukončila je sama sociální demokracie poté, co si Starostové pro Liberecký kraj začali podle ní klást neúměrné požadavky (například hejtmanský post), zbyla tedy pouze koalice ČSSD a SOS, která ale neměla většinu a proto se sociální demokraté rozhodli vyjednat tichou podporu komunistů.¹⁴⁶ S podporou komunistů SOS nesouhlasila, nakonec však jedno křeslo v krajské radě přijala, zbylých 8 obsadila ČSSD. Vůbec posledním zvoleným hejmanem se tak stal 28. listopadu Stanislav Eichler z ČSSD, který byl zvolen hlasy 27 zastupitelů z celkem 45.¹⁴⁷

6.2.7 Královéhradecký kraj

V Královéhradeckém kraji byla situace, co se týče možných koalic, podobná jako v sousedním kraji Libereckém, ČSSD zde mohla sestavit většinovou koalici jak s ODS, tak s KSČM nebo zároveň s oběma menšími subjekty, které se do zastupitelstva probojovaly, tj. s Koalicí pro Královéhradecký kraj a Sdružením nezávislých kandidátů Evropští demokraté.

Ač se zde sociální demokraté rozhodli počkat s ostrými jednáními až do skončení druhého kola senátních voleb, byl Královéhradecký kraj prvním, který si po těchto krajských volbách zvolil svou politickou reprezentaci. Na konci října oznámila ČSSD, že se dohodla na spolupráci jak s Koalicí pro Královéhradecký kraj, tak se Sdružením nezávislých kandidátů Evropští demokraté. Tato levostředová koalice má v pětačtyřicetičlenném krajském zastupitelstvu pohodlnou většinu 25 křesel.¹⁴⁸

V devítičlenné radě kraje obsadili sociální demokraté šest míst, dvě Koalice pro Královéhradecký kraj (oba radní z KDU-ČSL) a jedno zástupce SNK ED. Vůbec

¹⁴⁶ Srv. PROKOPOVÁ, M. V Libereckém kraji vzniká levostředová koalice [online]. *iDNES.cz*. 20.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-libereckem-kraji-vznika-levostredova-koalice-frm-/domaci.asp?c=A081020_225551_domaci_lf.

¹⁴⁷ Srv. MACHOVÁ, M. Na Liberecku pohládne Stanislav Eichler, pomohla KSČM [online]. *aktualne.cz*. 28.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/podzimni-volby-2008/krajske-volby/clanek.phtml?id=623395>.

¹⁴⁸ Srv. ČTK. ČSSD vytvoří v hradeckém kraji koalici s KDU-ČSL a SNK ED [online]. *iDNES.cz*. 31.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cssd-vytvori-v-hradeckem-kraji-koalici-s-kdu-csl-a-snk-ed-pjd-/domaci.asp?c=A081031_220856_domaci_lf.

prvním levicovým hejtmanem byl 10. listopadu dle dohody zvolen lídr sociálnědemokratické kandidátky Lubomír Franc, od přítomných 45 zastupitelů dostal 32 hlasů.¹⁴⁹

6.2.8 Pardubický kraj

Krátce po volbách se lídr ČSSD a pravděpodobný nový hejtman Radko Martínek vyjádřil, že sociální demokraté v Pardubickém kraji preferují duhovou koalici, přestože zde ČSSD mohla vytvořit dvoučlennou koalici s kteroukoliv stranou, jež se do zastupitelstva dostala – a s každou z nich by měla pohodlnou většinu.

Nejprve duhové koalici nasvědčovala povolební vyjednávání, která ČSSD zahájila se všemi stranami v zastupitelstvu, ta se však záhy začala komplikovat, neboť ODS i Koalice pro Pardubický kraj odmítaly svou účast v koalici, na níž by se jakkoli podílela i KSČM.¹⁵⁰ Všechny strany se v programových věcech s ČSSD shodly a ta si tak mohla vybrat, zda se pokusí o koalici s komunisty nebo bude směřovat spíše na opačnou stranu politického spektra. Další jednání pak potvrdila nepravděpodobnější variantu – koalici sociálních demokratů s Koalicí pro Pardubický kraj, která byla 10. listopadu stvrzena podpisem koaliční smlouvy a následně byl na ustavujícím zasedání krajského zastupitelstva 15. listopadu zvolen hejtmanem počtem 35 hlasů z 45-ti Radko Martínek.¹⁵¹

6.2.9 Vysočina

Na Vysočině měli sociální demokraté stejně jako ve všech dalších krajích na výběr z několika možných variant vlády, reálně se rozhodovali mezi koalicí s občanskými demokraty nebo s lidovci, třetí možností byla menšinová krajská vláda. ČSSD zde jednala zároveň se zástupci všech stran, které byly do zastupitelstva zvoleny.

¹⁴⁹ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

¹⁵⁰ Srv. DUBSKÝ, K. V Pardubicích se koalici rozhodne nejdříve příští týden [online]. *denik.cz*. 23.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://pardubicky.denik.cz/volby-2008/v-pardubicich-se-koalici-rozhodne-nejdrive-pristi-.html>.

¹⁵¹ Srv. ZVOLÁNEK, J. Hejtmanem se stal už třetí exministr ČSSD, Radko Martínek [online]. *iDNES.cz*. 15.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/hejtmanem-se-stal-uz-treti-exministr-cssd-radko-martinek-peh-/domaci.asp?c=A081115_154331_domaci_jan.

Koncem října se krajský výkonný výbor ČSSD usnesl, že sociální demokraté povládnu na Vysočině menšinově, takovou vládu však odmítla podpořit jak ODS, tak KDU-ČSL – těm by vyhovovala spíše koalice všech stran vyjma komunistů. O takovou koalici však neměla zájem ČSSD, a tak pro ni bylo jedinou možností vyjednat v pětačtyřicetičlenném zastupitelstvu ke svým 21 mandátům podporu u komunistů (ti mají 8 zastupitelů), kteří neváhali a výměnou za několik menších ústupků kývli.¹⁵²

Na ustavujícím zasedání zastupitelstva 14. listopadu byl novým hejtmánem Vysočiny zvolen Jiří Běhounek, který zde ČSSD vedl do voleb. Hlasovalo pro něj 28 z 45-ti zastupitelů.

6.2.10 Jihomoravský kraj

V Jihomoravském kraji po volbách nebyl důvod pochybovat o tom, že ČSSD zde sestaví koalici s KDU-ČSL – za prvé byly levostředové koalice podle předsedy ČSSD Jiřího Paroubka preferovanou podobou vlády v krajích, za druhé křesťanští demokraté mají v Jihomoravském kraji zkušenosti s krajským vládnutím (v předchozím volebním období byl Jihomoravský kraj jediným, kde nezvítězila ODS, ale právě KDU-ČSL, hejtmánem zde byl lidovec Stanislav Juránek) a konečně za třetí by sociální demokraté měli v zastupitelstvu s ODS (stejně tak s komunisty) „jen“ pohodlnou většinu, kdežto s KDU-ČSL drtivou (dohromady 44 mandátů z 65).

Nebylo překvapením, že pravděpodobný budoucí hejtmán a lídr sociálnědemokratické kandidátky Michal Hašek krátce po skončení hlasování ještě nedokázal říci, s kým bude ČSSD spolupracovat a že hodlá vyjednávat se všemi úspěšnými stranami,¹⁵³ ovšem to, že se sociální demokraté přesně po měsíci od voleb dohodli na koalici s ODS,¹⁵⁴ už překvapením rozhodně bylo. Nutno podotknout, že

¹⁵² Srv. ČTK – iDNES.cz. ČSSD získala pro menšinovou vládu na Vysočině podporu KSČM [online]. *iDNES.cz*. 31.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cssd-ziskala-pro-mensinovou-vladu-na-vysocine-podporu-kscm-p48-/domaci.asp?c=A081031_212958_domaci_lf.

¹⁵³ Srv. Kolektiv autorů. VOLBY 2008: Jaké jsou ohlasy politiků na výsledky [online]. *denik.cz*. 19.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.denik.cz/volby-2008/volby_ohlasy20081019.html.

¹⁵⁴ Srv. FIALOVÁ, B. ODS a ČSSD večer podepíší koaliční smlouvu [online]. *denik.cz*. 18.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/volby-2008/ods-a-cssd-vecer-podepisi-koalicni-smlouvu20081118.html>.

takovéto spojení se nezamlouvalo republikovému vedení ČSSD ani ODS, stejně tak se o něm nesouhlasně vyjádřil i Stanislav Juránek.¹⁵⁵

Hejtmanem se podle koaliční dohody stal na ustavujícím zasedání krajského zastupitelstva 21. listopadu Michal Hašek, hlasovalo pro něj 49 z 63 přítomných zastupitelů, v jedenáctičlenné krajské radě si ČSSD a ODS rozdělily křesla v poměru 7:4.¹⁵⁶

6.2.11 Olomoucký kraj

Sociální demokracii chyběl v Olomouckém kraji k získání byť nejtěsnější většiny pouhý jeden mandát, stačilo by jí tedy spojit se jen s KDU-ČSL (ta obsadila 5 křesel), což by jí v zastupitelstvu zaručilo pohodlnou většinu, přesto její představitelé oslovili všechny strany, které se probojovaly do zastupitelstva.

Zástupci ČSSD se rozhodli, stejně jako jejich kolegové v Pardubickém kraji, počkat s politickým vyjednáváním až po druhém kole senátních voleb, o to rychleji ale jednání probíhala, a tak byla již tři týdny po krajských volbách jasná první koalice, v níž se spojí ČSSD a ODS. Kromě vítězné sociální demokracie a občanských demokratů v této koalici zasedli dle dohody i lidovci. Ve středu 12. listopadu pak zástupci stran stvrdili vznik nové koalice podpisem koaliční smlouvy a rozhodli o rozdělení křesel v krajské radě v poměru 8 pro ČSSD, 2 pro ODS a 1 křeslo pro lidovce.¹⁵⁷

Na ustavujícím zasedání krajského zastupitelstva 14. listopadu byl vedle členů rady zvolen také hejtman - stal se jím lídr jihomoravských sociálních demokratů Martin Tesařík, hlasovalo pro něj 44 z 55 zastupitelů, proti byli pouze komunisté.¹⁵⁸ Dohodnutá podoba koalice v Olomouckém kraji se nelíbí části sociálních demokratů,

¹⁵⁵ Srv. SMYČKOVÁ, L. ČSSD a ODS se dohodly už dávno, říká hejtman na odchodu [online]. *aktualne.cz*. 19.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/podzimni-volby-2008/krajske-volby/clanek.phtml?id=622545>.

¹⁵⁶ Srv. FIALOVÁ, B. Michal Hašek převzal úřad hejtmana jižní Moravy [online]. *denik.cz*. 21.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/volby-2008/cssd-a-ods-dnes-prevezmou-vladu-v-kraji20081120.html>.

¹⁵⁷ Srv. Kolektiv autorů - ČTK. Vlček domluvil v Olomouci koalici s ODS a lidovci [online]. *tyden.cz*. 9.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/podzimni-volby/vlcek-domluvil-v-olomouci-koalici-s-ods-a-lidovci_89638.html.

¹⁵⁸ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

Tesařík tuto „zbytečně velkou“ koalici označil za sňatek z rozumu a prohlásil, že „bude stát na širokých nohou a bude pevná.“¹⁵⁹

6.2.12 Zlínský kraj

Ve Zlínském kraji si vítězná sociální demokracie mohla vybrat hned ze čtyř potenciálních koaličních partnerů – a se všemi by mohla vytvořit dvoučlenné, byť v některých případech jen nejtěsnější, koalice. Z povolebních vyjednávání, která ČSSD zahájila se všemi úspěšnými subjekty,¹⁶⁰ nakonec po několika týdnech vzešla koalice sociálních demokratů s ODS a lidovci.

Poté, co krajské vedení ČSSD na svém jednání 7. listopadu o této široké koalici s ODS a lidovci rozhodlo, přišli Starostové a Nezávislí pro Zlínský kraj s nabídkou, že podpoří vládu ČSSD, čímž se snažili zabránit spojení občanských a sociálních demokratů, navíc nepožadovali ani jeden post v radě, ovšem sociální demokracie i přes tuto nabídku zůstala u původní dohody.¹⁶¹

Ustavující zasedání zastupitelstva Zlínského kraje se konalo 12. listopadu, sociální demokraté podle dohody s koaličními partnery obsadili v krajské radě pět křesel, občanští a křesťanští demokraté po dvou. Novým hejtmánem Zlínského kraje byl podle očekávání zvolen lídr sociální demokracie Stanislav Mišák, od 44 přítomných zastupitelů získal 38 hlasů.¹⁶²

Zlínský kraj byl po Královéhradeckém teprve druhým krajem, kde byla zvolena politická reprezentace, a vůbec prvním, kde se spojili občanští a sociální demokraté, což se příliš nezamlouvalo celorepublikovému vedení ČSSD, zejména jejímu předsedovi Jiřímu Paroubkovi.¹⁶³

¹⁵⁹ HELCL, R. V Olomouckém kraji ČSSD stvrdila koaliční smlouvu s ODS a KDU-ČSL [online]. *iDNES.cz*. 12.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/v-olomouckem-kraji-cssd-stvrdila-koalicni-smlouvu-s-ods-a-kdu-csl-phr-/domaci.asp?c=A081112_213807_domaci_lf.

¹⁶⁰ Srv. ČTK. Jak se rodí krajské vlády: vyjednává se v osmi regionech [online]. *tyden.cz*. 30.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/jak-se-rodí-krajske-vlady-vyjednava-se-v-osmi-regionech_87992.html.

¹⁶¹ Srv. ČTK. 20:06. [online]. *tyden.cz*. 9.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/20-06_89623.html.

¹⁶² Srv. Kolektiv autorů - ČTK. ČSSD má historicky první hejtmany [online]. *tyden.cz*. 12.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/podzimni-volby/cssd-ma-historicky-prvni-hejtmany_90084.html.

¹⁶³ Srv. KRATOCHVÍL, L. Paroubkova strategie: s komunisty za zády vstříc vítězství v dalších volbách [online]. *iDNES.cz*. 8.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/paroubkova-strategie-s-komunisty-za-zady-vstrec-vitezstvi-v-dalsich-volbach-1wy-/domaci.asp?c=A081108_095458_domaci_klu.

6.2.13 Moravskoslezský kraj

V Moravskoslezském kraji dosáhla ČSSD nejlepšího výsledku z celé ČR - získala přes 42 % hlasů, což jí vyneslo 31 krajských postů, k většině v zastupitelstvu jí tak chyběla pouhá dvě křesla. Ta jí mohla přinést jakákoliv koalice.

Sociální demokraté i v tomto kraji zahájili povolební vyjednávání se všemi stranami, ovšem nejprve po týdnu přerušili jednání s ODS a následně po opakovaném odmítnutí lidovců účastnit se vlády s komunisty, i s KDU-ČSL. ČSSD tak zbyla možnost vytvořit buď koalici s lidovci, nebo s komunisty, případně vyjednat podporu pro menšinovou vládu. Tu následně vyloučil kandidát na post hejtmana a sociálnědemokratický lídr Jaroslav Palas.¹⁶⁴

5. listopadu byla vůbec první koalice na vládní a krajské úrovni po roce 1989, v níž zasednou komunisté, potvrzena - Moravskoslezský kraj povedou v následujících čtyřech letech sociální demokraté společně s komunisty.¹⁶⁵ Spojení s komunisty, proti kterému proběhlo několik demonstrací,¹⁶⁶ se Jaroslav Palas snažil vysvětlit slovy, že ČSSD preferovala „silnou trojkoalici s KDU-ČSL a KSČM, křesťanští demokraté ale opakovaně prohlašovali, že do takové spolupráce nepůjdou“ a tím, že komunisté „mají v zastupitelstvu více křesel než KDU-ČSL, a koalice tak bude silnější.“¹⁶⁷

V zastupitelstvu mají socialisté s komunisty dohromady pohodlnou většinu 42 zastupitelů z 65-ti, na ustavujícím jednání zastupitelstva 13. listopadu byl zvolen hejtman Jaroslav Palas (obdržel 41 hlasů z 63 přítomných) a 11 radních - 8 z ČSSD a 3 z KSČM. Občanští demokraté a lidovci, kteří kraj v koalici spravovali v předchozím volebním období, odešli do opozice.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Srv. GABZDYL, J. Sociální demokraté na Ostravsku odstavili ODS z jednání o koalici [online]. *iDNES.cz*. 27.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/socialni-demokrate-na-ostravsku-odstavili-ods-z-jednani-o-koalici-p9u-domaci.asp?c=A081027_173756_domaci_zra.

¹⁶⁵ Srv. ČTK. Severní Moravě bude vládnout ČSSD s komunisty [online]. *tyden.cz*. 5.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/podzimni-volby/severni-morave-bude-vladnout-cssd-s-komunisty_88882.html.

¹⁶⁶ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

¹⁶⁷ ČTK. Severní Moravě bude vládnout ČSSD s komunisty [online]. cit.vyd.

¹⁶⁸ Zápis z 1. (ustavujícího) zasedání zastupitelstva kraje, konaného dne 13. 11. 2008 v zasedací síni Krajského úřadu Moravskoslezského kraje [online]. 13.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zzapis31.html>.

6.3 Shrnutí podoby krajských koalic po volbách 2008

Drtivé vítězství ČSSD v krajských volbách přirozeně vedlo k tomu, že sociální demokraté měli při povolebních vyjednáváních hlavní slovo a, odhlédneme-li od vysoce nepravděpodobné spolupráce ODS a KSČM, pak nebylo v žádném z krajů možno vytvořit většinovou koalici bez jejich účasti.

Naopak koalice sociálních demokratů s komunisty byla matematicky možná ve všech krajích, ČSSD se jí však i přes mnohé jasné nabídky od KSČM snažila vyhnout a od počátku proklamovala, že preferuje spolupráci se středovými stranami nebo duhové koalice, případně menšinové vlády.

To se nakonec k nelibosti republikového vedení sociálních demokratů ukázalo jako realizovatelné jen z části. Levostředové koalice se podařilo uzavřít pouze v Královéhradeckém a Pardubickém kraji, obě tyto koalice lze označit jako minimální vítězné ideově propojené koalice (viz kapitola 3.5).

Duhovou koalici všech stran v zastupitelstvu vyjma komunistů se podařilo zformovat pouze v Olomouckém kraji, zde se jedná o ideově propojenou nadměrnou koalici, to znamená, že tato koalice by měla většinu i bez jednoho člena (KDU-ČSL). Relativně blízko k duhové koalici má podoba krajské vlády také ve Zlínském a Ústeckém kraji, ve Zlínském kraji tvoří koalici tři strany z celkových pěti, v Ústeckém pak dvě strany a jeden nezávislý (zde se ale jedná spíše o velkou koalici ČSSD a ODS s jedním „přeběhlíkem“). V obou těchto krajích je ideově nepropojená nadměrná koalice.

Jednobarevnou menšinovou vládu (ve všech případech s vyjednanou podporou KSČM) vytvořili sociální demokraté na Vysočině, v Plzeňském a Středočeském kraji, obdobná je i koalice v Libereckém kraji, kde v radě s podporou komunistů zasedl i jeden zástupce Strany pro otevřenou společnost (ideově propojená menšinová koalice).

Ideově propojená minimální vítězná koalice sociálních demokratů s komunisty funguje v Moravskoslezském kraji, v Karlovarském kraji se k ČSSD a KSČM připojili ještě Doktoři, čímž vytvořili ideově propojenou nadměrnou koalici.

V Jihočeském a Jihomoravském kraji uzavřely ideově nepropojenou minimální koalici ČSSD a ODS.

7. Srovnání politických koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji¹⁶⁹

V této kapitole autorka nejprve obecně charakterizuje oba kraje a následně podrobněji analyzuje proces utváření a výslednou podobu krajských koalic uzavřených v Pardubickém a Ústeckém kraji po posledních krajských volbách.

7.1 Charakteristika krajů

7.1.1 Pardubický kraj

Pardubický kraj leží na východě až severovýchodě Čech a svou rozlohou 4 519 km² zaujímá pozici pátého nejmenšího kraje České republiky. Jeho východní hranice sousedí s Olomouckým krajem, na jihu hraničí s Jihomoravským krajem a Vysočinou, na západě se Středočeským krajem, na severu s Královéhradeckým krajem a s Polskem.

Početem 516 329 obyvatel (k 31. 12. 2009) je Pardubický kraj čtvrtým nejméně lidnatým krajem republiky, méně obyvatel už mají jen Karlovarský, Liberecký a Jihlavský kraj, průměrná hustota zalidnění je zde 114 obyvatel/km².

V kraji, který je tvořen čtyřmi okresy (Pardubice, Chrudim, Ústí nad Orlicí a Svitavy), se nachází 451 obcí, z toho 15 obcí s rozšířenou působností a 26 obcí s pověřeným obecním úřadem. Z celkového počtu obcí je 34 měst. Sídlním městem kraje je statutární město Pardubice, v němž žije 90 853 obyvatel.

Nezaměstnanost v únoru letošního roku zde byla 10,65 %, což je mírně nad celorepublikovým průměrem (9,9 %), průměrná hrubá mzda v roce 2009 činila 20 297 Kč, přičemž průměr za celou ČR je 23 298 Kč - mzdy v Pardubickém kraji jsou tak v průměru o 3 tisíce korun nižší, na celorepublikovém HDP se kraj podílí pouze 4,1 %.

Pardubický kraj je důležitým průmyslovým centrem, nejsilnější je zde všeobecné a lehké strojírenství, nejvyšší podíl na celostátní produkci má průmysl chemický (Paramo, Synthesia, Explosia), významná je i výroba v dalších odvětvích (potravinářský, textilní průmysl). Ekonomickou prosperitu výrazně ovlivňuje i to, že region protíná evropský železniční koridor a na vzestupu je i mezinárodní letiště

¹⁶⁹ Statistické údaje čerpány z dat ČSÚ.

v Pardubicích, což vyvolává významný zájem zahraničních investorů, kteří využívají nabídek připravených průmyslových zón.¹⁷⁰

7.1.2 Ústecký kraj

Ústecký kraj se rozkládá na severozápadě Čech a svou rozlohou 5 355 km² je šestým největším krajem České republiky. Severozápadní hranice kraje je zároveň i státní hranicí se Spolkovou republikou Německo, na severovýchodě sousedí Ústecký kraj s krajem Libereckým, na západě s Karlovarským a z malé části i s Plzeňským, na jihovýchodě pak s krajem Středočeským.

V kraji žilo k 31. 12. 2009 celkem 836 198 obyvatel, což z něj činí pátý nejlidnatější kraj republiky, hustotou zalidnění 157 obyvatel/km² se pak řadí hned po Praze, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji na čtvrté místo v republice.

Sedm okresů Ústeckého kraje (Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem) se dále člení na 354 obcí, z toho je 46 obcí se statutem města. Obcí s rozšířenou působností je v Ústeckém kraji 16 a obcí s pověřeným obecním úřadem 30. Krajská metropole Ústí nad Labem má 98 862 obyvatel.¹⁷¹

Nezaměstnanost v únoru letošního roku zde byla 14,33 %, tedy výrazně nad průměrem ČR, což jen prokazuje skutečnost, že Ústecký kraj doplatil na v minulosti jednostrannou hospodářskou orientaci na těžký průmysl a stále ještě patří mezi strukturálně postižené regiony. Průměrná hrubá mzda v roce 2009 byla 21 326 Kč a podíl kraje na celorepublikovém HDP činil 6,5 %.

Hospodářský význam kraje je historicky dán značným nerostným bohatstvím, zejména rozsáhlými ložisky hnědého uhlí, převažuje zde těžké strojírenství a chemická výroba (Spolchemie), významný je i průmysl potravinářský a papírenský.

¹⁷⁰ O kraji [online]. *pardubickykraj.cz*. [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: <http://www.pardubickykraj.cz/index.asp?thema=2613&category=>.

¹⁷¹ Charakteristika Ústeckého kraje [online]. *nuts2severozapad.cz*. 4.5.2009 [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: http://www.nuts2severozapad.cz/region/ustecky_kraj/.

7.2 Politická orientace voličů v krajích

7.2.1 Pardubický kraj

Volební účast v Pardubickém kraji je stabilně jedna z nejvyšších, což se potvrdilo i ve volbách do krajských zastupitelstev – v letech 2000 i 2004 zde přišlo k volebním urnám vůbec nejvyšší procento voličů ze všech krajů ČR, v roce 2008 byla vyšší účast jen na Vysočině.¹⁷²

Jak již bylo napsáno výše, zasahuje jih a jihovýchod Pardubického kraje na historické území Moravy, což se promítá i do volebních výsledků – v okresech Svitavy a Ústí nad Orlicí se lépe daří sociálním demokratům a především lidovcům, méně hlasů zde získávají občanští demokraté a zejména komunisté. KDU-ČSL, respektive koalice, v nichž kandidovali, naopak ztrácejí na Pardubicku, tam má nadprůměrné zisky ODS. KSČM je v kraji jako celku podprůměrná, pouze v okrese Chrudim se její zisky blíží celorepublikovým výsledkům. Ve všech krajských volbách Pardubický kraj vykazuje slabší pozici levice, ČSSD ztrácí jen mírně, KSČM vyjma Chrudimska výrazněji. Naopak středové koalice, v nichž kandidovala KDU-ČSL (v roce 2000 Čtyřkoalice, v letech 2004 a 2008 Koalice pro Pardubický kraj), mají v kraji kromě okresu Pardubice vysoké zisky, a to nejen na úkor levice, ale částečně i ODS.

Mimořádně dobré výsledky Koalice pro Pardubický kraj lze přičíst za prvé vyšší míře religiozity, která je v kraji kromě Pardubického okresu nadprůměrná, a za druhé výrazným osobnostem, které za ni kandidovaly (například Roman Línek). Navíc KPK (i její předchůdkyně 4K) mají vysoký koaliční potenciál, není proto překvapením, že její zástupci v Pardubickém kraji usedli doposud ve všech krajských radách, což také může mít na voliče kladný vliv.

¹⁷² Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz>.

7.2.2 Ústecký kraj

Ústecký kraj je dlouhodobě jedním z nejlevicovějších krajů ČR, pozice KSČM je zde dokonce trvale nejsilnější – od ustavení krajů v roce 2000 zde komunisté měli jak v krajských, tak sněmovních volbách vždy nejvyšší zisky ze všech krajů ČR, mimořádně vysoké zisky mají zejména v okresech Louny a Most, nadprůměrně získávají také v okresech Chomutov a Litoměřice.¹⁷³

Vysvětlení lze nalézt v kombinaci několika faktorů, v první řadě je to velmi nízká volební účast v kraji,¹⁷⁴ která nahrává vyšším ziskům těch stran, jež mají tzv. silné voličské jádro a -jak je uvedeno výše- KSČM mezi takové strany patří. Dalším faktorem je míra religiozity – ta je v kraji dlouhodobě velmi nízká, Ústecký kraj má vůbec nejmenší podíl věřících z celé ČR. Poslední příčinu lze spatřovat v jisté tradici, neboť kraj byl až do počátku 90. let hospodářsky velmi významný, a s úpadkem těžkého průmyslu po „sametové revoluci“ mohla v některých voličích zesílit touha po návratu ke starým časům. Míru vlivu tohoto faktoru lze však jen těžko určit.

Nízký počet věřících má také za následek slabé postavení lidovců, sociálním demokratům se zde daří spíše nadprůměrně, výsledky ostatních stran se nijak nevymykají celorepublikovým trendům.

¹⁷³ Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz>.

¹⁷⁴ Ve všech krajských i sněmovních volbách od roku 2000 zde byla volební účast po Karlovarském kraji vždy druhá nejnižší v rámci ČR. Srv. ČSÚ. Výsledky voleb [online]. cit.vyd.

7.3 Politická vyjednávání v krajích a výsledné koalice

7.3.1 Pardubický kraj

V prvních krajských volbách v roce 2000 v Pardubickém kraji získal 15 mandátů z 45-ti vítězila Čtyřkoalice, která vytvořila krajskou koalici s druhými občanskými demokraty, společně obsadili 27 křesel z 45-ti.

O čtyři roky později byla situace podobná, jen s tím rozdílem, že získal 18 mandátů si volební vítězství připsala ODS. Ta následně vytvořila koalici s „nástupkyní Čtyřkoalice“ - Koalicí pro Pardubický kraj,¹⁷⁵ společně obsadily 30 zastupitelských křesel.¹⁷⁶

Poslední krajské volby v Pardubickém kraji vyhráli s velkým náskokem stejně jako ve všech ostatních krajích sociální demokraté, necelých 36 % získaných hlasů odpovídá průměrnému zisku za celou ČR. Druhá skončila s patnáctiprocentním odstupem a mírnou ztrátou na svůj celorepublikový průměr ODS (necelých 21 % hlasů), třetí pak poměrně těsně Koalice pro Pardubický kraj, které k téměř 19 % obdržených hlasů pomohly zejména „lidovecké“ okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí. Zisk komunistů byl v kraji podle očekávání podprůměrný, s 13 % hlasů byli poslední stranou, která se do zastupitelstva probojovala.

Výsledky krajských voleb poskytly ČSSD možnost vytvořit vládnoucí koalici s kteroukoliv další stranou, která se do zastupitelstva dostala – velká koalice sociálních a občanských demokratů by měla v zastupitelstvu téměř drtivou 2/3 většinu (19 mandátů ČSSD a 11 ODS). Koalice s KPK, která se od počátku jevila jako nejpravděpodobnější, by měla v zastupitelstvu pohodlnou většinu 28 mandátů a navíc by znamenala vytvoření levostředové vlády, tedy takové, kterou republikové vedení ČSSD preferovalo. Této podobě koalice nahrávaly i zkušenosti KPK (respektive Čtyřkoalice) z obou předchozích krajských vlád. Naopak koalice s komunisty se jevila jako nejméně pravděpodobná – kromě toho, že se jí sociální demokraté snažili vyhnout, by taková koalice byla z možných variant vůbec nejslabší (měla by 25 mandátů). Přesto

¹⁷⁵ Koalice pro Pardubický kraj byla v roce 2004 tvořena KDU-ČSL a US-DEU, tyto strany v předchozích volbách v roce 2000 společně s dalšími stranami kandidovaly jako součást Čtyřkoalice (tu tvořily KDU-ČSL, US, ODA a DEU). V posledních volbách pak pod společnou hlavičkou KPK kandidovala KDU-ČSL, SNK-ED a Nestraníci.

¹⁷⁶ Srv. BALÍK, S. – KYLOUŠEK, J. (eds.) *Krajské volby v České republice 2004*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3880-2, s. 129-139.

KSČM neváhala a hned následující den po volbách otevřeně projevila zájem vytvořit se sociálními demokraty krajskou koalici,¹⁷⁷ ti ale nechtěli dělat ukvapené závěry a rozhodli se vést jednání se všemi stranami.

Těsně po volbách tedy nebylo možno vyloučit žádnou z uvedených variant krajské vlády, naopak se objevila ještě její další potenciální podoba – duhová koalice, neboť ČSSD v čele s lídrem kandidátky Radko Martínekem po prvních vyjednáváních zjistila, že se s ní v programových věcech v zásadě shodly všechny strany, a chtěla proto duhovou koalici prosadit. Zde už ale při dalších jednáních ČSSD narazila - účast ve vládě s komunisty okamžitě odmítla jak ODS, tak KPK, a tato varianta tak byla záhy vyloučena.

Po krachu duhové koalice sociální demokracie krátce uvažovala buď o menšinové vládě, nebo o koalici s komunisty, ti jediní totiž bezvýhradně kývli na všechny její požadavky, „ze všech subjektů jsou si s ní programově nejbližší a ani Martínek se koalici s komunisty nebrání.“¹⁷⁸ O této podobě se ale uvažovalo pouze do té doby, než Koalice pro Pardubický kraj přestala odmítat možnost vzniku dvoučlenné koalice s ČSSD - původně totiž požadovala trojčlennou spolupráci i s ODS.¹⁷⁹

Další jednání na konci října pak tuto nepravděpodobnější variantu potvrdila, zbývalo již jen dohodnout, kolik křesel v radě obsadí ČSSD a kolik KPK, a obsah koaliční smlouvy. To se povedlo po dalším týdnu jednání (6. listopadu) – post hejtmana podle ní získá lídr sociálních demokratů Radko Martínek, prvním náměstkem hejtmana zůstane místopředseda KDU-ČSL Roman Línek (lídr KPK) a křesla budou rozdělena v poměru 6 pro ČSSD a 3 pro KPK.¹⁸⁰ Poslední nezbytný akt, tedy podepsání koaliční smlouvy, proběhlo 10. listopadu.

Krajská vláda byla zvolena na ustavujícím zasedání krajského zastupitelstva 15. listopadu. Hejtmánem byl počtem 35 hlasů z 45-ti zvolen Radko Martínek (hlasovali pro něj i opoziční zastupitelé, pravděpodobně komunisté, neboť ČSSD a KPK mají

¹⁷⁷ Srv. DUBSKÝ, K. Martínek: Proti koalici s komunisty nic nemám [online]. *denik.cz*. 19.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://pardubicky.denik.cz/volby-2008/martinek-proti-koalici-s-komunisty-nic-nemam.html>.

¹⁷⁸ Srv. DUBSKÝ, K. V Pardubicích se koalici rozhodne nejdříve příští týden [online]. cit.vyd.

¹⁷⁹ Srv. tamt.

¹⁸⁰ Srv. Kolektiv autorů. K ČSSD v Ústí míří přeběhlík. Najednou nevadí [online]. *iDNES.cz*. 7.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/k-cssd-v-usti-miri-prebehlik-najednou-nevadi-fzm-domaci.asp?c=A081107_072713_domaci_lf.

v zastupitelstvu dohromady 28 hlasů, dalších 9 hlasovacích lístků bylo prázdných a 1 hlasovací lístek byl neplatný).¹⁸¹

7.3.2 Ústecký kraj

Silnou pozici KSČM v Ústeckém kraji dokládá skutečnost, že v roce 2000 zde komunisté krajské volby vyhráli. Bylo to nejen jediné vítězství KSČM v těchto volbách, ale též jediné vítězství levice. Přesto komunisté neměli reálnou možnost sestavit krajskou vládu, neboť byli od počátku vyloučeni z veškerých jednání, ta spolu naopak vedly ostatní strany, následně se druhá ODS dohodla s ČSSD a společně vytvořily nejtěsnější většinou koalici.¹⁸²

O čtyři roky později vyhrála ODS volby ziskem 40 % hlasů, a vzhledem k tomu, že propadla téměř pětina hlasů, vynesl jí tento výsledek 28 mandátů z 55, tj. nejtěsnější většinu, takže mohla vytvořit jednobarevnou vládu. To ale neudělala a začala vyjednávat o koalici - možným partnerem však byla pouze ČSSD, neboť do zastupitelstva se zde dostaly pouze 3 strany (ODS, KSČM a ČSSD), ovšem komunisté byli z možné spolupráce jakožto nedemokratická strana a priori vyloučeni.¹⁸³

Tradičně nízká volební účast v Ústeckém kraji se v posledních krajských volbách opět projevila – napomohla už tak dost silné KSČM k nadprůměrnému zisku (přes 18 %), ODS za svým celorepublikovým průměrem mírně zaostala, stejně tak ČSSD, která ale i přesto v Ústeckém kraji s přehledem a téměř 33 % hlasů zvítězila před druhou ODS (necelých 21 %) a třetí KSČM.

Velice intenzivní a do jisté míry i negativní předvolební kampaň pomohla hnutí Severočeši.cz k zisku více než 13 % hlasů. Jak již bylo napsáno výše, „ukrojil“ nečekaný úspěch tohoto uskupení část hlasů ostatním stranám, které by si jinak pravděpodobně (stejně jako v předchozích volbách) rozdělily všechna křesla.

Z čistě matematického hlediska mohla ČSSD vytvořit v Ústeckém kraji koaliční vládu s kterýmkoliv ze subjektů, které se do zastupitelstva dostaly – velká koalice ČSSD a ODS by měla pohodlnou většinu 35 mandátů z 55 (22 ČSSD a 13 ODS),

¹⁸¹ Srv. ZÁPIS: 1. řádné jednání Zastupitelstva Pardubického kraje 15. 11. 2008 [online]. *pardubickykraj.cz*. 15.11.2008 [cit. 2010-03-25]. Dostupné z:

<http://www.pardubickykraj.cz/meeting.asp?thema=3684&category=&item=53744>, s. 3.

¹⁸² BALÍK, S. – KYLOUŠEK, J. (eds.) *Krajské volby v České republice 2004*. cit.vyd., s. 87-88.

¹⁸³ Srv. tamt., s. 94-97.

levicová s KSČM jen o mandát méně a levostředová s hnutím Severočeši.cz těsnou většinu 30 mandátů).

Hnutí Severočeši.cz nebylo vzhledem ke své předvolební kampani, kterou Jiří Paroubek označil za sprostou, favorizovaným koaličním partnerem. Předseda ČSSD se vyjádřil spíše pro menšinovou vládu s podporou ODS i komunistů, což je ale vzhledem k programové vzdálenosti těchto stran téměř vyloučeno, koalici s ODS Paroubek popřel, naopak spolupráci s KSČM označil za možnou.¹⁸⁴

Při prvním povolebním jednání se ČSSD s KSČM shodla téměř ve všech bodech a zdálo se tak, že čistě levicová krajská koalice je na spadnutí, zejména ve chvíli, kdy vyjednávací tým sociálních demokratů zrušil plánovanou schůzku s ODS.¹⁸⁵ Na druhou stranu zde po celých osm předchozích let fungovala velká koalice ODS a ČSSD a bylo veřejným tajemstvím, že část politiků obou stran by uvítala, kdyby zůstalo u starých pořádků, neboť „obě strany si už v posledních letech rozdělily moc i ekonomický vliv v regionu.“¹⁸⁶

Povolební situaci zde komplikovalo i „vyšachování“ volebního lídra ČSSD Jaroslava Foldyny z vyjednávacího týmu, který prosazoval buď menšinovou vládu ČSSD (pravděpodobně s tichou podporou komunistů, nevyloučil ale ani jejich účast v krajské vládě), nebo duhovou koalici (tedy včetně ODS), avšak velká část jeho spolustraníků preferovala velkou koalici jen s ODS jako v předchozím volebním období.¹⁸⁷

Ta se po dlouhých vyjednáváních nakonec více než měsíc po volbách potvrdila – v Ústeckém kraji byla 25. listopadu, tedy den před ustavujícím zasedáním krajského zastupitelstva dohodnuta vláda sociálních a občanských demokratů a jednoho přeběhlíka od politického hnutí Severočeši.cz Mirko Bernase.

¹⁸⁴ Srv. SEEWALDOVÁ, M. Paroubek: S ODS do koalic nechceme [online]. *denik.cz*. 25.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://ustecky.denik.cz/volby-2008/20081025_mse_par.html.

¹⁸⁵ Srv. NOHL, R. Rýsuje se menšinová vláda [online]. *denik.cz*. 25.10.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://ustecky.denik.cz/volby-2008/20081023_rn_koal.html.

¹⁸⁶ VESELÝ, J. – JANOUŠEK, A. Ústecký kraj povede ČSSD s ODS a jedním nezávislým [online]. *iDNES.cz*. 25.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ustecky-kraj-povede-cssd-s-ods-a-jednim-nezavislym-fsl-/domaci.asp?c=A081125_184846_domaci_abr.

¹⁸⁷ Srv. WIRNITZER, J. - PŮROVÁ, Z. - KOPECKÝ, J. Šéf ČSSD promluvil a Rath rázem přišel o schůzku s Bendlem [online]. cit.vyd.

Socialisté i přes odpor některých místních organizací nakonec úplně vyřadili ze hry svého kandidáta na hejtmana Jaroslava Foldynu, místo něho měl hejtmanský post obsadit nejpravděpodobněji buď Pavel Kouda, nebo Jana Vaňhová.

Na ustavujícím zasedání zastupitelstva Ústeckého kraje 26. listopadu byla do čela krajské vlády čtyřiceti hlasy zvolena místopředsedkyně ČSSD a dvojka kandidátky Jana Vaňhová (koalice má ovšem celkem 36 zastupitelů – 22 z ČSSD, 13 z ODS a jednoho nezávislého, pro Vaňhovou tak hlasovali i čtyři zastupitelé z jiných stran, dalších 5 zastupitelů bylo proti a 3 se zdrželi).¹⁸⁸ V jedenáctičlenné radě Ústeckého kraje definitivně obsadila sedm křesel ČSSD, tři ODS a jedno křeslo v tu dobu už nezávislý Mirko Bernas. S jeho účastí v radě nesouhlasili ostatní kolegové z hnutí Severočeši.cz a Bernas se proto rozhodl stát se nezávislým a post radního přijmout, což uvítala i ČSSD, neboť tím alespoň z části naplnila přání svého předsedy Jiřího Paroubka o duhové koalici.¹⁸⁹

Občanští demokraté se ke spojení s ČSSD vyjádřili ústy svého krajského lídra Jiřího Šulce v tom smyslu, že chtěli komunistům zabránit v převzetí moci a že se obávali, aby ve vedení kraje nebyli amatéři, kteří by mohli způsobit, že se nepodaří čerpat finanční prostředky z fondů EU.¹⁹⁰ Spíše lze ale předpokládat, že jako odstupující hejtman chce zachovat rozdělení moci mezi ODS a ČSSD, jaké tu panovala od roku 2000, což se mu z pozice radního podaří rozhodně snáze než z opozice.

7.3.3 Porovnání krajských koalic v Pardubickém a Ústeckém kraji

Jak v Pardubickém, tak v Ústeckém kraji skončila za vítěznou ČSSD (36, respektive 33 %) druhá ODS (v obou krajích necelých 21 %), třetí byli v Ústeckém kraji s 18 % komunisté, v Pardubickém kraji pak s téměř stejným výsledkem Koalice pro Pardubický kraj, čtvrtí skončili v Ústeckém kraji Severočeši.cz s 13 %, prakticky stejný zisk měli v Pardubickém kraji čtvrtí komunisté.

V obou krajích se tak do zastupitelstva probojovaly čtyři subjekty a se všemi začala ČSSD ihned po volbách jednat. Krátce po začátku vyjednávání ale jak na

¹⁸⁸ Srv. ČTK - BARTOŠ, A.B. - WIRNITZER, J. Jak se kraje zbarvily do oranžova a kdo jsou noví hejtmani [online]. cit.vyd.

¹⁸⁹ Srv. Kolektiv autorů. K ČSSD v Ústí míří přeběhlík. Najednou nevádí [online]. cit.vyd.

¹⁹⁰ VESELÝ, J. – JANOUŠEK, A. Ústecký kraj povede ČSSD s ODS a jedním nezávislým [online]. cit.vyd.

Pardubicku, tak na Ústecku zkrachoval návrh sociálních demokratů na vytvoření duhové koalice s účastí všech stran, neboť jakýkoliv podíl na vládě s komunisty rezolutně odmítla zejména ODS, v Pardubickém kraji i KPK.

Vyjednávací týmy sociálních demokratů v obou krajích pak směřovaly k rozhovorům s komunisty a zdálo se, že se zde rýsuje čistě levicová krajská vláda, zároveň ale socialisté pokračovali v jednání s ODS a KPK.

Koalice pro Pardubický kraj se ještě několik dní snažila prosadit společnou krajskou vládu se sociálními i občanskými demokraty, je ale otázkou, nakolik šlo pouze o taktický manévr a snahu zajistit křesla v radě svému předchozímu koaličnímu partnerovi ODS. Na konci října od tohoto požadavku KPK již definitivně ustoupila a kývla na nabídku ČSSD na budoucí společnou levostředovou krajskou koalici. V Ústeckém kraji v tu dobu už probíhala jednání mezi ČSSD a ODS, které spolu kraji vládly v předchozích dvou volebních obdobích, a proto bylo velice pravděpodobné, že se na koalici dohodnou.

Jednání sociálních demokratů s KPK v Pardubickém kraji a s ODS v Ústeckém probíhala až do 10., respektive 25. listopadu, kdy byly podepsány koaliční smlouvy, během listopadu tak v obou krajích po zdlouhavých jednáních vznikly koalice, které se od prvních dnů po volbách očekávaly a pravděpodobně byly dohodnuty již dlouho předtím, než byly oficiálně oznámeny a stvrzeny podpisy koaličních smluv.

V Pardubickém kraji si sociální demokraté zajistili v krajské radě obsazení 6 křesel z 9, v Ústeckém kraji to bylo 7 z 11.

8. Závěr

Po téměř deseti letech své existence tvoří kraje důležitý mezistupeň mezi obcemi a státem a významně ovlivňují politický život jak v regionu, tak na národní úrovni.

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat výsledky krajských voleb v České republice v roce 2008 a následně porovnat po nich uzavřené politické koalice.

Volby do zastupitelstev krajů se v České republice uskutečnily již třikrát – poprvé v roce 2000, následně v roce 2004 a naposledy v roce 2008. Ve všech třech případech proběhly přibližně v polovině volebního období politické arény prvního řádu, tj. volebního období Poslanecké sněmovny ČR, což byl faktor, který měl na výsledky voleb zásadní vliv – krajské volby se totiž staly výrazem spokojenosti či nespokojenosti občanů s aktuální vládní politikou. Dalšími, ale již méně zásadními faktory, které výsledky ovlivnily, byla podoba volební kampaně jednotlivých stran a volební účast.

Historicky první krajské volby v roce 2000 vyhrála poměrně jasně ODS, ty druhé, v roce 2004, už vyhrála suverénně. Tradičně největší rival ODS – Česká strana sociálně demokratická, v obou těchto volbách zcela propadla, ovšem v zatím posledních krajských volbách v roce 2008 se situace obrátila a ČSSD je s přehledem vyhrála.

Tyto volby, které se konaly ve dnech 17. a 18. října 2008, byly prvními krajskými volbami, do nichž ODS vstupovala jako vládnoucí strana a ČSSD jako strana opoziční. Sociálním demokratům se podařilo udělat z krajských voleb „referendum o vládě“, prosadit do volební kampaně celorepubliková témata (jakkoli tato nemohou být na krajské úrovni ovlivněna) a zmobilizovat voliče (účast byla oproti předchozím krajským volbám o více než 10 % vyšší), což jim vyneslo vítězství nejen celkové, ale i v každém ze 13 krajů.

V řeči čísel získala ČSSD téměř 36 % hlasů a 280 mandátů, ODS necelých 24 % hlasů a 180 mandátů, KSČM pak s 15 % hlasů obsadila 114 krajských postů a KDU-ČSL získala samostatně nebo v koalicích celkem 56 mandátů. Zbylé mandáty si rozdělily menší strany a regionální uskupení, které mají v krajských volbách ve srovnání se sněmovními volbami větší šance na získání mandátů.

Předvolební kampaň, průběh a zejména výsledky těchto voleb potvrdily, že volby do zastupitelstev krajů jsou volbami druhého řádu. V porovnání s posledními volbami do Poslanecké sněmovny byla v krajských volbách výrazně nižší volební účast, lidé více „volili srdcem“ a vládnoucí strany (zejména ODS) ztratily značné procento hlasů, naopak opozice (ČSSD) podstatně posílila. Do předvolební kampaně se sociální demokratům podařilo zařadit témata typická pro prvořadě volby, čímž v porovnání s předchozími krajskými volbami zajistili podstatně vyšší volební účast.

Jednoznačné vítězství ČSSD přirozeně vyústilo v její hlavní roli při povolebních vyjednáváních. Ta započala ve většině krajů se všemi subjekty, které se do zastupitelstev probojovaly. Odhlédneme-li od vysoce nepravděpodobné spolupráce ODS a KSČM (obě strany se dostaly do všech krajských zastupitelstev), pak v žádném z krajů nemohla být vytvořena většinová koalice bez účasti sociálních demokratů.

Ti naopak mohli uzavřít v každém z krajů většinovou čistě levicovou koalici s komunisty, kteří jasně deklarovali, že by nabídku spolupráce uvítali. Stejně tak by měly většinu i všechny potenciální koalice sociálních a občanských demokratů, ovšem ČSSD takovéto koalice považovala spíše za krajní řešení, pokud by se jí nepodařilo uzavřít jinou podobu koalic – již těsně po skončení voleb její předseda Jiří Paroubek proklamoval, že ČSSD preferuje spolupráci se středovými stranami nebo duhové koalice, případně menšinové vlády.

Jak ale vyplynulo z povolebních jednání, která trvala v rozmezí od 4 týdnů v Královéhradeckém až po 7 týdnů v Libereckém kraji, ve většině krajů nakonec tyto čelními představiteli preferované podoby koalic nevznikly, většinou proto, že místní organizace ČSSD měly jiné priority než republikové vedení strany.

Výsledné koalice mají nakonec v jednotlivých krajích různé podoby, levostředové koalice se podařilo zformovat pouze v Pardubickém a Královéhradeckém kraji, kde sociální demokraté spolupracují s Koalicí pro Pardubický, respektive Královéhradecký kraj (zde se do koalice přidalo ještě SNK-ED).

V Olomouckém kraji se socialistům podařilo vyjednat duhovou koalici všech stran vyjma komunistů, relativně blízko k duhové koalici má podoba krajské vlády také ve Zlínském kraji, kde koalici tvoří tři strany z celkových pěti.

V Jihočeském a Jihomoravském kraji uzavřely koalici ČSSD a ODS, podobná je krajská vláda i v Ústeckém kraji, kde velkou koalici ČSSD a ODS doplnil jeden nezávislý.

Jednobarevnou menšinovou vládu (ve všech případech s vyjednanou podporou KSČM) vytvořili sociální demokraté na Vysočině, v Plzeňském a Středočeském kraji, obdobná je i koalici v Libereckém kraji, kde v radě s podporou komunistů zasedl i jeden zástupce Strany pro otevřenou společnost.

V Moravskoslezském kraji se sociální demokraté spojili s komunisty, podobně i v Karlovarském kraji, kde se k ČSSD a KSČM připojili ještě Doktoři.

9. Literatura

- BALÍK, S. – KYLOUŠEK, J. (eds.) *Krajské volby v České republice 2004*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3880-2.
- BENČO, J. et al. *Chování a postoje, politika v předvolebním období*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2006. ISBN 80-7314-082-9.
- BRADOVÁ, E. - ŠARADÍN, P. Permanentní kampaň a proces vládnutí: politika v éře konzultantů. In ŠARADÍN, P. (ed.). *Politické kampaně, volby a politický marketing*. Olomouc: Periplum, 2008. ISBN 978-80-86624-36-5.
- ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Alfa nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-87197-00-4.
- EIBL, Otto et al. *Krajské volby 2008*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-187-1.
- FIALA, P. - STRMISKA, M. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal, 1998. ISBN 80-85947-31-5.
- GERLOCH, A. - HŘEBEJK, J. - ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky: Základy českého ústavního práva*. Praha: PROSPEKTRUM, 1994. ISBN 80-85431-85-8.
- KLÍMA, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Radix: Praha 2003. ISBN 80-86031-13-6.
- KOUDELKA, Z. *Průvodce územní samosprávou po 1.1.2003*. Praha: Linde 2003. ISBN 80-7201-403-X.
- KOUDELKA, Z. Změna volebního systému. In *Politologický časopis*, 2000, roč. 7, č.1, s. 90-95. ISSN 1211-3247.
- KREJČÍ, O. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-01-0.
- MRKLAS, L. (ed.). *Krajské volby 2000: Fakta, názory, komentáře*. Praha: CEVRO, 2001. ISBN 80-238-6750-4.
- NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-22-2.
- REIF, K - SCHMITT, H. Nine second-order national elections - a conceptual framework for the analysis of European election results. In *European Journal of Political Research*, 1980, roč. 8. č.1, s. 3-44. ISSN 0304-4130.
- ŘÍCHOVÁ, B. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-461-3.
- SARTORI, G. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

SVOBODA, K. *Zákony o územní samosprávě: (texty zákonů s výkladem). Zákon o obcích (obecní řízení). Zákon o hlavním městě Praze. Zákon o krajích (krajské zřízení). Zákon o úřednících územních samosprávných celků. Zákon o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.* Praha: Eurounion, 2003. ISBN 80-7317-017-5.

ŠARADÍN, P. (ed.). *Krajské volby v České republice.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1555-0.

ŠARADÍN, P. (ed.). *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1876-6.

ŠIMÍČEK, V. (ed.). *Volby v demokracii.* Mezinárodní politologický ústav Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1995.

ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky.* Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-11-7.

články na internetu:

BOUŠKA, M. ODS: Volební kampaň ke krajským a senátním volbám 2008 [online]. *zpravy.ods.cz*. 04.09.2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=7253>.

CVRČEK, M. *Jak zvýšit volební účast.* [online] Dostupné z: <http://st.vse.cz/~XCVRM02/soubory/xcvrm02.doc>.

POLÁČEK, J. Příprava volební kampaně v roce 2008 [online]. *kdu.cz*. [cit. 2010-02-22]. Dostupné z: <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10590&IDCl=24182>.

PONCAROVÁ, J. Volby do zastupitelstev krajů 2008 [online]. *E-polis.cz*. 20. 10. 2008 [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/komparace/313-volby-do-zastupitelstev-kraju-2008.html>. ISSN 1801-1438.

ROMAN, J. Volby jsou za dveřmi [online]. *KSČM – Zpravodaj 9/2008*. 7.9.2008 [cit. 2010-02-22]. Dostupné z: <http://www.prahavychod.kscm.cz/article.asp?thema=4005&item=39905>.

ŠKOCHOVÁ, M. Volební kampaň - sliby či něco víc? [online]. *E-polis.cz*. 14. 5. 2008 [cit. 2010-02-23]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/268-volebni-kampan-sliby-ci-neco-vic.html>. ISSN 1801-1438.

další zdroje:

ČTK. Experti: Komunikaci a volební kampaň lépe zvládá ČSSD než ODS [online]. *mam.iHNed.cz*. 22. 10. 2008. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://mam.ihned.cz/c1-29274090-experti-komunikaci-a-volebni-kampan-lepe-zvlada-cssd-nez-ods>.

ČSÚ. *Počet obyvatel v oblastech, krajích a okresech České republiky k 1.1.2008*. Dostupné z: [http://www.cbudejovice.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4E003F7AD7/\\$File/13010801.pdf](http://www.cbudejovice.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4E003F7AD7/$File/13010801.pdf)

ČSÚ. *Volby do zastupitelstev krajů v letech 2000 až 2008*, část I. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/E1001AC92A/\\$File/422209c1.doc](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/E1001AC92A/$File/422209c1.doc).

ČSÚ. Výsledky voleb [online]. *volby.cz*. [cit. 2010-02-17]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>.

Charakteristika Ústeckého kraje [online]. *nuts2severozapad.cz*. 4.5.2009 [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: http://www.nuts2severozapad.cz/region/ustecky_kraj/.

O kraji [online]. *pardubickykraj.cz*. [cit. 2010-03-22]. Dostupné z: <http://www.pardubickykraj.cz/index.asp?thema=2613&category=>.

Kolektiv autorů [online]. *aktualne.cz*. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/podzimni-volby-2008/krajske-volby/>

Kolektiv autorů [online]. *denik.cz*. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/>.

Kolektiv autorů. Volby do krajských zastupitelstev v roce 2008 [online]. *idnes.cz*. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/krajske-volby-2008-021-domaci.asp?klic=16036>.

Kolektiv autorů [online]. *novinky.cz*. [cit. 2010-02-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/>.

Kolektiv autorů [online]. *tyden.cz*. [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/>.

MVČR. *Volby do zastupitelstev krajů* [online]. *mvr.cz* [cit. 2010-02-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/volby-do-zastupitelstev-kraju.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>.

RIS [online]. *risy.cz*. [cit. 2010-02-04]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/>.

Typologie volebních systémů [online]. *stranyavolby.cz*. [cit. 2010-02-11]. Dostupné z: <http://www.stranyavolby.cz/cs/volebni-systemy/>.

ZÁPIS: 1. řádné jednání Zastupitelstva Pardubického kraje 15. 11. 2008 [online]. *pardubickykraj.cz*. 15.11.2008 [cit. 2010-03-25]. Dostupné z: <http://www.pardubickykraj.cz/meeting.asp?thema=3684&category=&item=53744>.

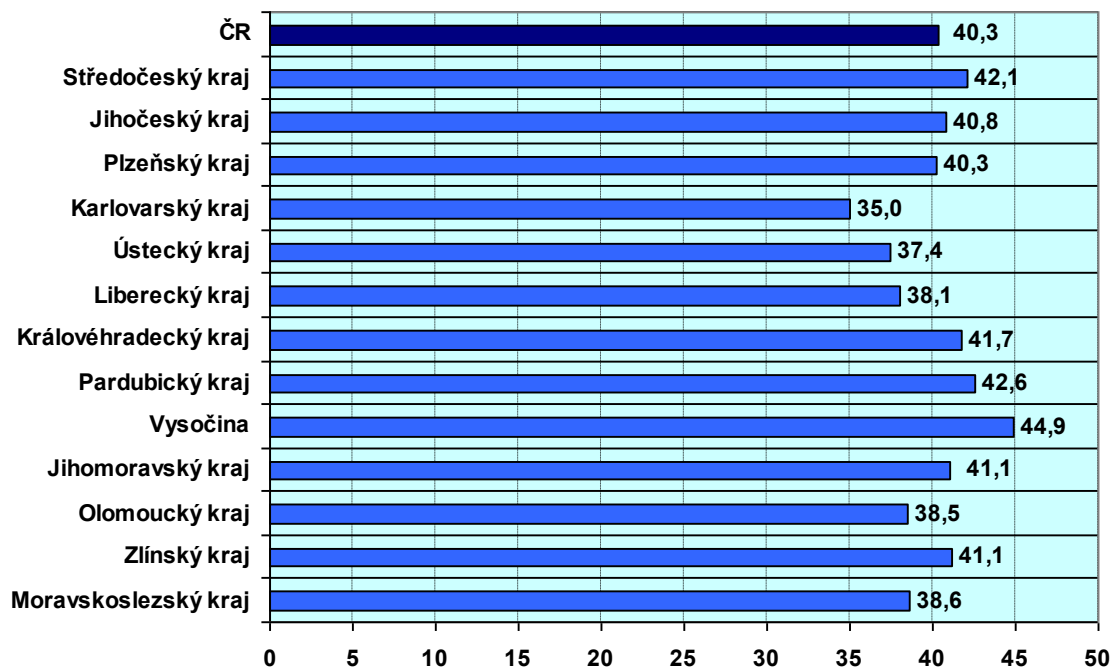
Zápis z 1. (ustavujícího) zasedání zastupitelstva kraje, konaného dne 13. 11. 2008 v zasedací síni Krajského úřadu Moravskoslezského kraje [online]. *kr - moravskoslezsky.cz*. 13.11.2008 [cit. 2010-03-07]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zzapis31.html>.

Seznam tabulek

Tabulka 1.....	15
Tabulka 2.....	24
Tabulka 3.....	33
Tabulka 4.....	34
Tabulka 5.....	35
Tabulka 6.....	36
Tabulka 7.....	37
Tabulka 8.....	38
Tabulka 9.....	39
Tabulka 10.....	40
Tabulka 11.....	41
Tabulka 12.....	42
Tabulka 13.....	43
Tabulka 14.....	44
Tabulka 15.....	45
Tabulka 16.....	46

10. Přílohy

Volební účast v jednotlivých krajích v krajských volbách v roce 2008 (v %)

Obrázek 1, zdroj: ČSÚ <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4202-09>.